

Dr. sc. Ksenija Turković*

KOMPARATIVNI PRIKAZ OSNOVNIH OBILJEŽJA ZAKONSKE I SUDSKE KAZNENE POLITIKE U SLOVENIJI, AUSTRIJI, ITALIJI, NJEMAČKOJ I REPUBLICI HRVATSKOJ

U ovom članku učinjena je komparativna analiza zakonske i sudske kaznene politike u Sloveniji, Austriji, Italiji, Njemačkoj i Hrvatskoj za sljedeća kaznena djela: ubojstvo, tjelesnu ozljedu, silovanje, razbojništvo, krađu te zlouporabu droge. Analizirane su zakonom propisane sankcije te statistički podaci policije, državnih odvjetništava, sudova te službi za izvršenje sankcija u navedenim zemljama. Kao izvor statističkih podataka zbog njihove pouzdanosti i komparabilnosti korišteni su podaci iz European Sourcebook iz 2003. godine i Space I za 2003. godinu Vijeća Europe. Prikazani su i analizirani i rezultati istraživanja ICVS glede stavova građana o kažnjavanju. Na temelju komparativne analize navedene zakonske i sudske kaznene politike te javnog mnijenja predložene su određene promjene koje bi po sudu autorice trebalo učiniti u Kaznenom zakonu odnosno u sudskoj politici kažnjavanja u RH.

1. UVOD

U okviru projekta *Zakonska i sudska politika kažnjavanja u Republici Hrvatskoj* mene je dopalo učiniti komparativni osvrt na zakonski i sudski izbor vrste i mjere kazne u Austriji, Italiji, Njemačkoj, Sloveniji i RH, posebice s obzirom na nerijetko isticanje u medijima kako je naša kaznena politika u usporedbi s drugim zemljama relativno blaga te sve češće zahtjeve u javnosti pa i Saboru za pooštavanjem kazni u Kaznenom zakonu i potrebi njihova usklađivanja sa zemljama Europske unije kako bi se smanjile stope kriminaliteta.¹ Stoga ću se u ovom članku osvrnuti na zakonom propisane sankcije za

* Dr. sc. Ksenija Turković, docentica na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

¹ Još su Georg Rusche i Otto Kirchheimer upozoravali da se često ističe kako blage kazne dovode do povećanja kriminaliteta, a stroge kazne do njegova smanjivanja, bez ozbiljnih pokušaja da se ta veza znanstveno potvrdi kroz istraživanja. Oni su proučavali statističke podatke kako bi ustanovili utječe li i u kojoj mjeri kaznena politika na stopu kriminaliteta. Vidi GEORG RUSCHE I OTTO KIRCHHEIMER, PUNISHMENT AND SOCIAL STRUCTURE 193 (1939). U svom istraživanju oni su zaključili da ublažavanje kaznene politike ne dovodi do povećanja kriminaliteta. *Supra*, str. 197-99.

pojedina kaznena djela koja su bila predmet istraživanja navedenog projekta (ubojstvo, silovanje, krađa, teška krađa, provalna krađa, razbojništvo, zlouporaba droga), i to u Austriji, Italiji, Njemačkoj, Sloveniji i RH, te ću prikazati i analizirati statističke podatke tih zemalja o sudskom izboru vrste i mjere sankcije. Budući da se u medijima ponekad ističe želja javnosti za strožim sankcijama, prikazat ću i rezultate istraživanja javnog mnijenja o strogosti kažnjavanja u RH rezultatima ICVS-a.²

Odmah na početku nameće se nekoliko pitanja. Čemu komparativna istraživanja kad znamo da je kažnjavanje velikim djelom subjektivna kategorija i stoga se nužno mora gledati u vlastitom kulturnom miljeu?³ Kako uopće mjeriti strogost kaznenog sustava? Je li uopće moguće uspoređivati statističke podatke o politici kažnjavanja navedenih zemalja? Zašto su odabrana baš ta kaznena djela i te zemlje?

Komparativne analize strogosti kažnjavanja vrlo su rijetke, a njihovi rezultati prilično uski i nedorečeni.⁴ Ipak, komparativna istraživanja imaju svoju vrijednost.⁵ Ona nam pomažu procijeniti djelovanje pojedinaca, organizacija i cjelokupnih sustava.⁶ Odnos između prakse kažnjavanja i stopa kriminaliteta može nam dati uvid u djelotvornost različitih sankcija te u kojoj se mjeri pojedine sankcije koriste.⁷ Usporedna istraživanja također nam omogućuju procijeniti bi li se odgovarajući stupanj društvene kontrole i kontrole kriminaliteta mogao

² 1997. i 2001. godine provedeno je u RH Međunarodno istraživanje žrtava (International Victim Survey) na uzorku prvi put otprilike od 1.000 i drugi put od 1.500 ispitanika. Između niza pitanja koja su postavljena ispitanicima pitalo se i o njihovim stavovima prema kažnjavanju. Vidi KSENJA TURKOVIĆ, *Međunarodno istraživanje žrtava zločina: stope i trendovi u kretanju kriminaliteta u Republici Hrvatskoj*, 52 ZBORNIK PFZ 1195 (2002).

³ Smatra se da se kriminalitet i kazna ne mogu shvatiti izvan svoga kulturnog konteksta. Neki sugeriraju da se politika kažnjavanja u pojedinom društvu može bolje objasniti putem kulturoloških čimbenika negoli samim stopama kriminaliteta. Tako YOUNG, W. i BROWN, M., *Cross-national Comparisons of Imprisonment*, in 17 CRIME AND JUSTICE. A REVIEW OF RESEARCH 2 (ur. Tonry, M., 1993) te ZIMRING, F. i HAWKINS, G., *THE SCALE OF IMPRISONMENT* (1991). Vidi također BIERNE, P., *Cultural Relativism and Comparative Criminology*, 7 CONTEMPORARY CRISES 371, 377 (1983).

⁴ FREIBERG, A., *What's Worth? A Cross-Jurisdictional Comparison of Sentence Severity*, in SENTENCING AND SOCIETY 237 (ur. Tata, C. i Hutton N., 2000).

⁵ Kažu da je Solon (640-558 pr. Kr.) putovao glavnim grčkim gradovima kako bi proučio njihove pravne sustave i tako se pripremio za pisanje atenskog prava (*nomoi*) 594. pr. Kr. Godine 1831. ubrzo nakon što je Louis-Philippe d'Orléans postao francuski kralj, poslao je Tocquevillea u SAD proučavati njihov zatvorski sustav. Quételet je u svojim prvim radovima komparirao europske kaznene sustave. Talijanski pozitivisti, Lombroso i Ferri, proučavali su zločine komparativno.

⁶ FORST, B. i LINCHE, J.P., *The Decomposition and Graphical Analyses of Crime and Sanction Data: A Cross-national Application*, 13 JOURNAL OF QUANTITATIVE CRIMINOLOGY 97, 99 (1997).

⁷ FARRINGTON, D.P. i LANGAN, P.A., *Changes in Crime and Punishment in England and America in the 1980's*, 9 JUSTICE QUARTERLY 5 (1992).

postići i jeftinijim odnosno manje represivnim kaznama.⁸ U širem smislu riječi komparativna istraživanja politike kažnjavanja omogućuju generalizacije o socijalnom ponašanju,⁹ kao i o ekonomskoj, socijalnoj i psihološkoj strukturi pojedinog društva.¹⁰

Nadalje, sam pojam strogosti kažnjavanja vrlo je složen i dakako relativan. Sankcije se razlikuju po svojoj prirodi i trajanju i izriču se iz različitih razloga i u nastojanju ostvarenja različitih ciljeva. Indeks strogosti ne može biti isključivo kazna zatvora, već se u obzir moraju uzeti i druge sankcije (novčana kazna, uvjetna osuda, alternativne sankcije). To dodatno komplicira stvar jer se percepcija strogosti tih sankcija nerijetko znatno razlikuje od društva do društva kao i shvaćanje pojedinih vrijednosti kao što su život, sloboda, novac, ugled.¹¹ No čak i kad bismo uzeli kaznu zatvora kao isključiv indeks strogosti kažnjavanja, postoje razlike u shvaćanju autora treba li se njezina strogost mjeriti brojem osoba zaprimljenih u zatvor ili pak dužinom njezina trajanja ili vrstom institucije u kojoj se kazna izdržava.

Upravo zbog poteškoća kulturološke prirode u uspoređivanju podataka iz različitih kaznenih sustava odlučili smo našu komparativnu analizu ograničiti na susjedne nam zemlje i Njemačku s kojima nas u većoj mjeri veže zajednička prošlost, s kojima imamo razvijenu društvenu, kulturnu i ekonomsku suradnju te s kojima dijelimo u velikoj mjeri zajedničku pravnu tradiciju.¹² Kulturni kontekst tih društava dovoljno je sličan našem pa su i iskustva tih sustava za nas relevantna.

No čak kad bi se u potpunosti neutralizirale kulturološke razlike, kod uspoređivanja statističkih podataka različitih zemalja ostaju drugi ozbiljni problemi: države se razlikuju u načinima organiziranja policije i pravosudnog sustava, u definicijama pravnih koncepata i kaznenih djela, u postupcima prikupljanja i prikazivanja statističkih podataka.¹³ Stoga sam se glede podataka kojima se koristim u komparativnoj analizi za potrebe istraživačkog projekta *Zakonska i sudska politika kažnjavanja u Republici Hrvatskoj* odlučila ograničiti na podatke prikupljene i objavljene u okviru projekta Vijeća Europe *European Sourcebook*

⁸ FRASE, R., *Comparative Criminal Justice as a Guide to American Law Reform: How do the French do it, how can we find out and why should we care*, 78 CALIFORNIA LAW REVIEW 545, 648 (1990).

⁹ BIERNE, *supra*, bilješka 2, str. 372.

¹⁰ YOUNG I BROWN, *supra*, bilješka 2.

¹¹ Slično FREIBERG, A., *Reconceptionalizing Sanctions*, 25 CRIMINOLOGY 223 (1987).

¹² Hrvatski Kazneni zakon u velikoj mjeri kopira austrijska i njemačka zakonodavna rješenja.

¹³ Newman je istaknuo kako "statistike uhićenja, progona i sankcija nužno ne mjere istu stvar čak i kad su naslovi nad pojedinim grafovima identični." NEWMAN, G., GLOBAL REPORT ON CRIME AND JUSTICE 71 (1999). Dok je Kangaspunta naglasio da "čak kad bismo i imali uniformnu definiciju kažnjavanja, još uvijek bismo se morali suočiti s ograničenjima postojećih statističkih sustava." CRIME AND CRIMINAL JUSTICE SYSTEMS IN EUROPE AND NORTH-AMERICA 115 (ur. Kangaspunta, K., Joutsen, M. i Ollus N., 1998).

of *Crime and Criminal Justice*¹⁴ u kojem je sudjelovala i RH.¹⁵ Naime u prikupljanju podataka za *Sourcebook* sudjelovali su nacionalni stručnjaci koji su pokušali u najvećoj mogućoj mjeri ukloniti metodološke razlike u prikupljanju statističkih podataka ili bar upozoriti na njih te pojasniti značenje pojedinih pojmova kojima se statistike koriste, razriješiti razne lingvističke probleme i time svesti na minimum razlike među pravnim sustavima koje otežavaju njihovo uspoređivanje.¹⁶

2. PREGLED I USPOREDBA KAZNENIH STATISTIKA I ZAKONOM PROPISANIH SANKCIJA

U komparativnoj analizi kaznenih djela koja su obuhvaćena istraživačkim projektom *Zakonska i sudska politika kažnjavanja u Republici Hrvatskoj* ograničila sam se na ona kaznena djela koja su obuhvaćena u *European Sourcebook*: ubojstvo, teška tjelesna ozljeda, zlouporaba opojnih droga, silovanje, krađa, teška krađa i razbojništvo. *European Sourcebook* ne prikuplja podatke o bludnim radnjama, prijeveri i izazivanju prometne nesreće jer je komparativna analiza tih kaznenih djela otežana: prevelike su razlike u njihovim definicijama i načinu prikupljanja podataka da bi podaci bili usporedivi.

U tekstu koji slijedi analizirat ću podatke koji se odnose na navedena kaznena djela te zakonom propisane sankcije u pojedinim pravnim sustavima za ta djela kako bismo mogli usporediti zakonsku i sudsku politiku kažnjavanja Hrvatske s istom u Austriji, Italiji, Njemačkoj i Sloveniji.

2.1. Ubojstvo

Kako bi se povećala usporedivost statističkih podataka, podaci za ubojstvo ne poklapaju se sa zakonskom definicijom kaznenog djela ubojstva, već uklju-

¹⁴ Vidi EUROPEAN SOURCEBOOK OF CRIME AND CRIMINAL JUSTICE STATISTICS - 2003, (2003), dostupna na www.minjust.nl/b/organ/wode/publicaties/rapporten/pubrapp/ob212i.htm (u daljnjem tekstu *European Sourcebook*). *European Sourcebook* sadržava podatke o policijskim statistikama, statistikama državnog odvjetništva, sudskim statistikama, statistikama izvršenja sankcija, koje uključuju kaznu zatvora, novčanu kaznu, uvjetnu osudu i alternativne sankcije, te podatke iz međunarodnog istraživanja žrtava (ICVS). Do sada je objavljen dva puta 2000. (pokriva razdoblje 1990.-1996.) (dostupan na <http://www.europeansourcebook.org/esb/index.html>) i 2003. godine (pokriva razdoblje 1995.-2000.), dostupan na *supra*.

¹⁵ Autorica teksta bila je nacionalni koordinator projekta Vijeća Europe oba puta kad su se podaci za *European Sourcebook* prikupljali, u razdoblju 1997.-1999. te u razdoblju 2000.-2002. godine. Tako su joj dobro poznati svi problemi oko prikupljanja tih podataka.

¹⁶ Više o ideji, svrsi i metodologiji *European Sourcebook* vidi Killias, M. i Rau, W., *The European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics: A New Tool in Assessing Crime and Policy Issues in Comparative and Empirical Perspective*, 8 EUROPEAN JOURNAL ON CRIMINAL POLICY AND RESEARCH 3 (2000).

čuju podatke za obično i teško namjerno ubojstvo, tešku tjelesnu povredu s posljedicom smrti, čedomorstvo i usmrćenje na zahtjev.¹⁷

2.1.1. Prijavljena i presuđena djela

Graf 1.

Broj ubojstava (uključivši pokušaj) na 100 000 stanovnika
prema policijskim statistikama¹⁸

RH u usporedbi s promatranim zemljama ima najveći broj počinjenih odnosno pokušanih ubojstava u razdoblju od 1995. do 2000. godine. U tom razdoblju policija je zabilježila u prosjeku 3.5 puta više ubojstava u RH negoli Austriji i

¹⁷ Takva definicija ubojstva koristi se u upitniku za European Sourcebook, str. 9. Upitnik je u posjedu autorice teksta koja je i bila nacionalni koordinator za RH u prikupljanju i obradi podataka RH za European Sourcebook. Upitnik je davao opću kriminološku definiciju za svako kazneno djelo za koje su se prikupljali podaci zajedno s listom mogućih odstupanja.

¹⁸ Podaci su uzeti prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 1.2.1.3. (str. 35). Način prikupljanja policijskih podataka glede broja slučajeva vrlo je sličan u ovih pet pravnih sustava tako da su u pogledu metodologije prikupljanja podaci usporedivi. Vidi, *supra*, str. 74/5.

oko 1.7 do 1.8 puta više ubojstava negoli u Italiji, Njemačkoj i Sloveniji.¹⁹ U svim zemljama osim u Austriji²⁰ zabilježen je trend opadanja kaznenih djela ubojstava. U Hrvatskoj je 2000. godine u odnosu prema 1995. zabilježen pad u broju prijavljenih počinjenih odnosno pokušanih ubojstava od 26%, u Njemačkoj od 32%, a u Sloveniji od 15%. Taj pad u RH vezan je vjerojatno i uz postupno nastupanje mirnodopskih prilika u zemlji, no za potvrdu ove hipoteze potrebna su daljnja istraživanja.

Od svih razmatranih pravnih sustava, u RH najveći broj prijavljenih djela ubojstava završava konačnom presudom (vidi graf 2). To s jedne strane može upućivati na efikasan rad policije, no s druge strane vjerojatno je rezultat činjenice da se velik broj ubojstava dešava unutar poznatog kruga ljudi (obitelji, prijatelja) pa je počinitelja relativno lako identificirati.

Graf 2.

Broj prijavljenih ubojstava policiji i broj konačnih
presuda za kaznena djela ubojstva u 1999.²¹

¹⁹ Podaci o dovršenim ubojstavima prema podacima policije i podacima iz zdravstvenih statistika uglavnom se poklapaju. *Id.*, tabela 1.2.1.5. (str. 37).

²⁰ U Austriji je 2000. godine u odnosu na 1995. bilo prijavljeno policiji 7% više ubojstava odnosno pokušaja ubojstava.

²¹ Postoci su izračunati prema podacima sadržanim u EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra* bilješka 14, tabela 3.2.1.3. (str. 127) i tabela 1.2.1.3. (str. 35).

2.1.2. Vrste izrečenih sankcija

Graf 3.

Vrste izrečenih sankcija 1999.²²

U svim promatranim pravnim sustavima za kazneno djelo ubojstva izriču se pretežno zatvorske kazne. U Sloveniji uočljiv je visok postotak izrečenih alternativnih sankcija, što se vjerojatno može protumačiti visokim udjelom maloljetnika među počiniteljima tih kaznenih djela.²³ Jedino se u RH neubrojive osobe za koje se utvrdi da su počinile ili pokušale ubojstvo ne kažnjava niti se prema njima primjenjuju druge kaznenopravne sankcije, već se s tim osobama postupa sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.²⁴ To je izraženo na grafu 3 kao druge mjere.

²² Podaci su uzeti prema: EUROPEAN SOURCEBOOK, *id.*, tabela 3.2.3.3. (str. 147).

²³ Godine 1999. udio maloljetnika među počiniteljima dovršenog djela ubojstva iznosio je čak 12%. To je daleko veći udio negoli u drugim promatranim sustavima. Vidi EUROPEAN SOURCEBOOK, *id.*, str. 66/7.

²⁴ NN 111/97, 27/98, 128/99, 79/02.

2.1.3. Raspon kazni zatvora

Graf 4.

Raspon kazni zatvora izrečenih 1999.²⁵

Hrvatska i Slovenija u odnosu prema Austriji, Italiji i Njemačkoj imaju relativno blagu sudsku kaznenu politiku glede izricanja kazni zatvora za djelo ubojstva. U Hrvatskoj (31.7%) i Sloveniji (32.4%) kazna zatvora preko 5 godina izrečena je u nešto malo više od 30% slučajeva, dok je u Austriji, Italiji i Njemačkoj kazna zatvora preko 5 godina izrečena u 52.7%, 80.6%²⁶ i 65.5% slučajeva. Isto tako kazna zatvora ispod 2 godine izrečena je u Hrvatskoj (26.5%) i Sloveniji (21.6%) u daleko većem broju slučajeva negoli u Austriji (9.5%), Italiji (4%) ili Njemačkoj (2.2%).

Uzmemo li u obzir da Hrvatska u odnosu prema promatranim zemljama ima najblažu politiku kažnjavanja djela ubojstava, a da se istodobno u Hrvatskoj na 100 000 stanovnika čini daleko veći broj ubojstava negoli u ostalim razmatranim pravnim sustavima, postavlja se pitanje je li potrebno mijenjati zakonski okvir kazne za djela ubojstva te je li potrebno djelovati na sudsku politiku izricanja kazni za ta kaznena djela.

²⁵ Podaci su uzeti prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 3.2.4.3. (str. 162/3).

²⁶ Tako visok postotak za Italiju je razumljiv jer je u Italiji zakonom propisana kazna zatvora za obično ubojstvo vrlo visoka, 21 godinu ili više, a za tešku tjelesnu povredu s posljedicom smrti kazna zatvora od 10 do 18 godina.

Tablica 1.

Zakonom propisane kazne za kaznena djela koja su uključena
u pojam ubojstva u korištenim statističkim podacima

	Hrvatska	Austrija	Italija	Njemačka	Slovenija
Ubojstvo	5-15 god. ²⁷	5-10 god. ²⁸	21 god. i više ²⁹	5-15 god., doživotno (u teškim slučajevima) ³⁰	5-15 god. ³¹ 6 mj.-5god. ³² (olakš. okol.)
Teško ubojstvo	8- 15 god. ili 20-40 god. ³³	10-20 god. ili doživotno ³⁴	doživotno ³⁵	doživotno ³⁶	10-20 god. ³⁷
Čedomorstvo	1-8 god. ³⁸	1-5 god. ³⁹	3-10 god. ⁴⁰	ukinuto ⁴¹	do 3 god. ⁴² (30 d.-3 god.)
Usmrćenje na zahtjev	1-8 god. ⁴³	6 mj. -5 god. ⁴⁴	6-15 god. ⁴⁵	6 mj.- 5 god ⁴⁶	***
Teška tjelesna ozljeda s posljedicom smrti	1-10 god. ⁴⁷	1-10 god. ⁴⁸	10-18 god. ⁴⁹	3-15 god. ⁵⁰	3-15 god. ⁵¹ 1-10 god. ⁵²

²⁷ Čl. 90 KZRH. (Kazneni zakon RH, NN 110/97, 27/98, 129/00, 51/01, 105/04 – u daljnjem tekstu KZRH). Osnovno djelo ubojstva identično je definirano u svih pet pravnih sustava.

²⁸ Čl. 76. St.GBA. (Stafgesetzbuch, - StGBA) BGBl 1974/60, idF BGBl I 134/2002, dostupan na http://www.uni-salzburg.at/ssk/docs/stgb/stgb_index.htm). Osnovno djelo ubojstva.

²⁹ Čl. 575. CP. (Codice Penale, R. D. n. 1398 del 19 ottobre 1930 - Pubblicato in s. o. Gazzetta Ufficiale, n. 253 del 28-10-1930, dostupan na <http://www.usl4.toscana.it/dp/isll/lex/cp.htm>). Osnovno djelo ubojstva.

³⁰ Čl. 212. STGBNj. (Stafgesetzbuch, - StGBNj od 13. studenogr 1998 (BGBl. I, 3322), posljednji put mijenjan kroz *Vierunddreißigste Strafrechtsänderungsgesetz - § 129b StGB (34. StrÄndG)* od 22. kolovoza 2002 (BGBl. I, 3390), dostupan na <http://www.bib.uni-mannheim.de/bereiche/jura/gesetze/stgb-inh.html>. Osnovno djelo ubojstva.

³¹ Čl. 127. st. 1. KZSl. (Kazenski zakonik Republike Slovenije, Ur.l. RS, št. 63/1994 (70/1994 - popr.), 23/1999, 60/1999 Odl.US: U-I-226/95, 40/2004 dostupan na http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO905.html. Osnovno djelo ubojstva.

³² Čl. 127. st. 3. KZSl. Ubojstvo počinjeno uz posebno olakšavajuće okolnosti.

³³ Čl. 91 KZRH. Teško ubojstvo - tko usmrti dijete ili maloljetnu osobu; žensku osobu za koju zna da je trudna; dovodeći namjerno u opasnost život još jedne ili drugih osoba; na okrutan ili krajnje podmucao način; iz koristoljublja; radi počinjenja ili prikrivanja drugog kaznenog djela; iz bezobzirne osvete ili drugih osobito niskih pobuda; službenu osobu u obavljanju njenog posla.

³⁴ Čl. 75. St.GBA. Teško ubojstvo – definirano slično kao u KZRH.

³⁵ Čl. 576. i 577. CP. Teško ubojstvo – definirano slično kao u KZRH.

³⁶ Čl. 211. StGBNj. Teško ubojstvo – definirano slično kao u KZRH.

³⁷ Čl. 127. st. 2. KZSl. Teško ubojstvo – definirano slično kao u KZRH.

³⁸ Čl. 93 KZRH. Majka koja usmrti svoje dijete za vrijeme poroda ili izravno nakon poroda.

Usporedimo li zakonodavstva Austrije, Italije, Njemačke, Slovenije i RH glede kaznenih djela protiv života i tijela, vidimo da je Italija nešto punitivnija od drugih država i teško da nam glede tih kaznenih djela može služiti kao uzor.

Kazna za obično kazneno djelo ubojstva identična je u RH, Sloveniji i Njemačkoj i iznosi 5-15 godina. U Austriji je nešto blaža (5-10 godina), a u Italiji znatno stroža (najmanje 21 godinu). Pregled samih zakonodavstava ne upućuje na potrebu mijenjanja kaznenih okvira za kazneno djelo ubojstva u RH.

Uzmemo li u obzir da je maksimalna kazna zatvora u Sloveniji 20 godina, možemo reći da je kazna za teško ubojstvo u RH najblaža u usporedbi sa zakonodavstvima navedenih zemalja. Za teško ubojstvo u RH predviđena je kazna zatvora 8-15 godina u alternaciji s dugotrajnom kaznom zatvora (20-40 godina). U svim ostalim razmatranim zemljama minimalna kazna zatvora je 10 godina, a neke predviđaju i samo doživotnu kaznu. Ovdje se postavljaju tri pitanja. Prvo, je li minimum (8 godina) i maksimum (15 godina) kazne zatvora za to kazneno djelo prenizak? Drugo, s obzirom na to da Kazneni zakon za teško ubojstvo predviđa kaznu zatvora od 8 do 15 godina, je li napravljeno dovoljno razlikovanje u težini sankcije između običnog (5-15 godina) i teškog ubojstva (8-15 godina ili dugotrajni zatvor)? Treće, postoji li potreba za uvođenjem doživotne kazne kako bi se adekvatno kaznila kaznena djela teških ubojstava?⁵³

³⁹ Čl. 79 StGBA. Definirano slično kao u KZRH.

⁴⁰ Čl. 578. CP. Definirano slično kao u KZRH.

⁴¹ Kazneno djelo čedomorstva je ukinuto.

⁴² Čl. 130 KZSl.

⁴³ Čl. 94. KZRH. Tko drugog usmrti na njegov izričit i ozbiljan zahtjev. Na isti je način propisano i u drugim promatranim pravnim sustavima.

⁴⁴ Čl. 77. StGBA.

⁴⁵ Čl. 579. CP.

⁴⁶ Čl. 216 StGBNj.

⁴⁷ Čl. 99. st. 3. KZRH.

⁴⁸ Čl. 86. StGBA.

⁴⁹ Čl. 584. CP.

⁵⁰ Čl. 227 StGBNj.

⁵¹ Čl. 135. st. 2. KZSl. (ako smrt nastupi kao posljedica posebno teške tjelesne ozljede).

⁵² Čl. 134. st. 2. (ako smrt nastupi kao posljedica teške tjelesne ozljede).

⁵³ Nedavna sudska praksa Europskog suda za ljudska prava upozorava na jedno problematično područje – upotrebu doživotne kazne zatvora u odnosu na čl. 5. i 6. EKZLJP. Sud je zaključio da je obvezatna kazna doživotnog zatvora za kazneno djelo ubojstva u skladu s Konvencijom, iako je odluka o pomilovanju u rukama političara radije negoli nezavisnog suda. (Vidi *Wynne v. United Kingdom* (1994) 19 EHRR 353.) No u kasnijem slučaju Sud je presudio da ako je ubojstvo počinio maloljetnik, onda sankcija nema samo retributivan, već i preventivan karakter, pa se mora periodično prispitivati i odluka o otpustu s izdržavanja kazne mora biti u rukama suda. (*Hussain v United Kingdom* (1996) 22 EHRR 1; *Tand v. United Kingdom* (2000) 30 EHRR 121.) Smatra se da će se uskoro pred ESLJP dovesti u pitanje pravo na automatsko izricanje doživotne

Čedomorstvo se kažnjava blaže negoli u RH (1-8 godina) u svim zemljama osim Italiji (6-15 godina). KZ RH znatno je pooštrio kaznu za čedomorstvo u usporedbi s kaznom koja je postojala u prethodnom zakonodavstvu (3 mjeseca do 3 godine). S obzirom na takvo pooštrenje kazne, postavlja se pitanje ne bi li bio bolji pristup koji nalazimo u njemačkom zakonodavstvu koje predviđa stupnjevanu kaznu prema težini pojedinog slučaja.

Usmrćenje na zahtjev u RH kažnjava se strože (1-8 godina) negoli u Austriji i Njemačkoj (6 mjeseci do 5 godina), a blaže negoli u Italiji (6-15 godina). Slovenija ne poznaje to kazneno djelo. I ovdje bi se, čini mi se, kao i kod čedomorstva moglo razmisliti o uvođenju blažeg kaznenog okvira.

2.2. Tjelesna ozljeda

Podaci se odnose na djela tjelesne ozljede i teške tjelesne ozljede.⁵⁴

2.2.1. Prijavljena i presuđena djela

Tablica 2.

Broj tjelesnih ozljeda na 100 000 stanovnika⁵⁵

	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	% promjena 1995.-2000.
Austrija	402.6	387.9	385.5	385.5	397.5	459.9	14
Italija	37.5	41.4	43.9	46.5	52.0	/	/
Njemačka	370.0	388.5	406.1	427.6	449.1	464.2	25
Slovenija	24.7	24.5	22.0	20.3	21.1	22.4	-10
Hrvatska	24.8	25.6	29.9	26.8	24.8	23.1	-7

kazne zatvora, i to s aspekta primjene čl. 3., 5. i 6. Konvencije. Zeleni papir o aproksimaciji sankcija u EU ističe da neke zemlje članice predviđaju doživotnu kaznu zatvora, a druge ne, te da postoje temelji za preispitivanje treba li zabraniti kaznu doživotnog zatvora u EU. Povrh toga ističe se da dugotrajne kazne zatvora mogu de facto prerasti u doživotnu kaznu pa stoga treba osigurati njihovo periodično preispitivanje. Vidi *Green Paper on the approximation, mutual recognition and enforcement of criminal sanctions in the European Union*, Brussels, 30 April 2004, COM (2004) 334 final, str. 45/6.

⁵⁴ Prikupljeni podaci isključuju tjelesne povrede s posljedicom smrti, prijetnje, tjelesne ozljede koje samo uzrokuje bol, pljuske, seksualne napade. Vidi upitnik za European Sourcebook, *supra*, bilješka 17, str. 11.

⁵⁵ Podaci prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 1.2.1.6. (str. 38).

Teško je objasniti tako velike razlike u broju slučajeva tjelesne i teške tjelesne ozljede prijavljene policiji u različitim pravnim sustavima. Austrija i Njemačka imaju u prosjeku deset do dvadeset puta više prijavljenih tjelesnih ozljeda od Italije, Slovenije i Hrvatske. Djelomično to je sigurno posljedica mjere u kojoj su žrtve spremne prijaviti ta kaznena djela.⁵⁶ Zanimljivo je da u zemljama koje imaju visoku stopu prijavljenih tjelesnih ozljeda broj tih kaznenih djela raste (u Njemačkoj je 2000. godine bilo 25% više prijavljenih tjelesnih ozljeda nego 1995. godine, a u Austriji 14% više), a u zemljama u kojima je broj prijavljenih djela tjelesne ozljede mali, taj broj i dalje pada (u Sloveniji 2000. godine je bilo 10% manje prijavljenih slučajeva negoli 1995., a u Hrvatskoj 7% manje).

Graf 5.

Broj prijavljenih ubojstava policiji i broj konačnih presuda
za kaznena djela ubojstva u 1999.⁵⁷

Zanimljivo je da u Austriji (22%) i Njemačkoj (15%) vrlo mali broj prijavljenih slučajeva tjelesne ozljede završava konačnom presudom, dok je u Hrvatskoj (91%) i Sloveniji (100%) taj postotak vrlo visok.⁵⁸ Vjerojatno se u Njemačkoj i Austriji velikim dijelom pojavljuju djela malog značenja koja se u okviru kaznenog postupka preusmjeravaju i rješavaju na drugačiji način.

⁵⁶ Prema rezultatima ICVS-a u 2000. godini u RH bilo je u prosjeku počinjeno 2000 tjelesnih napada na 100 000 stanovnika. Vidi, TURKOVIĆ, *supra*, bilješka 2, str. 1210. Istraživanja ICVS daju puno preciznije podatke o broju počinjenih kaznenih djela od policijskih statistika.

⁵⁷ Postoci su izračunati prema podacima sadržanim u EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 3.2.1.5. (str. 129) i tabela 1.2.1.6. (str. 38).

⁵⁸ Tako visok postotak za Sloveniju može biti posljedica zakašnjenja i zaostataka u pravosudnom sustavu.

2.2.2. Vrste izrečenih sankcija

Graf 6.

Vrste izrečenih sankcija 1999.⁵⁹

Dok se u Hrvatskoj i Sloveniji za tjelesnu ozljedu i tešku tjelesnu ozljedu izriču pretežno uvjetne osude, u Austriji i Njemačkoj prevladava izricanje novčanih kazni. U Njemačkoj se u dosta velikom postotku slučajeva izriču i alternativne sankcije. U Italiji pak prevladava kazna zatvora. Pritom moramo uzeti u obzir da u Italiji presudom završava vrlo mali broj slučajeva (u prosjeku samo 8 na 100 000 stanovnika) pa su to vjerojatno teži slučajevi za koje je onda prikladnija kazna zatvora.⁶⁰

Valjalo bi razmisliti bi li i u Hrvatskoj, po uzoru na Austriju i Njemačku, bilo bolje u slučajevima tjelesne ozljede više izricati novčanu kaznu i alternativne sankcije (rad za opće dobro) jer od tih sankcija društvo ima neposredno veću korist negoli od uvjetne osude, a veliko je pitanje postoje li razlike u preventivnom djelovanju tih sankcija.

⁵⁹ Podaci su uzeti prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 3.2.3.5. (str. 149).

⁶⁰ Vidi čl. 583. CP.

2.2.3. Raspon kazni zatvora

Graf 7.

Raspon kazni zatvora izrečenih 1999.⁶¹

Njemački sudovi izriču kaznu zatvora u relativno malom broju slučajeva (svega 8.4%). No od 5 promatranih pravnih sustava njemački sudovi izriču najstrože kazne zatvora za ta djela. U čak 43% slučajeva 1999. godine izrekli su kaznu zatvora u trajanju preko jedne godine. Pritom valja imati na umu da se u Njemačkoj prijavljuje policiji najveći broj slučajeva tjelesnih ozljeda i da je najmanji postotak slučajeva koji dolaze pred sud, prema tome valja očekivati da se sudovi bave samo relativno težim slučajevima tjelesnih povreda pa je razumljivo i strože kažnjavanje. Povrh toga njemački kazneni zakon predviđa nešto strožu kaznu za običnu tjelesnu povredu od ostalih razmatranih zakona.⁶² Po strogoći izrečenih kazni zatvora Slovenija dolazi iza Njemačke, a potom slijedi Hrvatska.

⁶¹ Podaci su uzeti prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 3.2.4.5. (str. 166/7).

⁶² Vidi čl. StGBNj. Predviđa novčanu kaznu ili kaznu zatvora do 5 godina. U svim ostalim razmatranim zakonima predviđena je kazna zatvora do jedne odnosno u Sloveniji i Italiji u težim slučajevima do 3 godine.

Tablica 3.

Zakonom propisane kazne za kaznena djela koja su uključena
u pojam tjelesne ozljede u korištenim statističkim podacima

	Hrvatska	Austrija	Italija	Njemačka	Slovenija
Tjelesna ozljeda	novčana ili zatvor do 1 god. ⁶³	novčana ili zatvor do 1 god. ⁶⁴	novčana ili zatvor do 6 mj. ⁶⁵ 3 mj.-3god. ⁶⁶	novčana ili zatvor do 5 god. ⁶⁷	novčana ili zatvor do 1 god. ⁶⁸ zatvor do 3 god. ⁶⁹
Teška tjelesna ozljeda	3 mj.- 3 god. ⁷⁰ 6 mj.-8 god. ⁷¹	do 3 god. ⁷² 6mj.-5 god.	3-7 god. ⁷³ 6-12 god. ⁷⁴	3 mj.-5 god. ⁷⁵ 1-10 god. ⁷⁶ 3-15 god. ⁷⁷	6 mj.-5 god. ⁷⁸ 1-10 god. ⁷⁹

⁶³ Čl. 98. KZRH.

⁶⁴ Čl. 83. StGBA.

⁶⁵ Čl. 581. CP. Ako napad nije uzrokovao tjelesnu ili duševnu bolest.

⁶⁶ Čl. 582. CP. Ako napad uzrokuje tjelesnu ili duševnu bolest.

⁶⁷ Čl. 223. StGBNj.

⁶⁸ Čl. 133. st. 1. KZSI. Ako su posljedice brzo uklonjene.

⁶⁹ Čl. 133. st. 2. KZSI. Ako je laka tjelesna ozljeda uzrokovana oružjem ili opasnim oruđem.

⁷⁰ Čl. 99. st. 1. KZRH. Tko drugog teško ozlijedi ili mu teško naruši zdravlje.

⁷¹ Čl. 99. st. 2. KZRH. Ako je doveden u opasnost život ozlijeđenog, ili je uništen, ili trajno i u znatnoj mjeri oslabljen koji važan dio njegova tijela ili koji važan organ, ili je prouzročena znatna nesposobnost za rad ozlijeđenog ili trajno i teško narušenje njegova zdravlja ili trajna iznakaženost.

⁷² Čl. 84. StGBA.

⁷³ Čl. 583. st. 1. CP. Ako je ozljedom doveden u opasnost život žrtve, žrtva je onesposobljena za rad duže od 40 dana, ako je došlo do trajnog onesposobljenja nekog osjeta ili organa, ako je došlo do ubrzanja poroda kod trudne žene.

⁷⁴ Čl. 583. st. 2. CP. Ako je prouzročena neizlječiva bolest, došlo do gubitka osjetila, udova, organa, nemogućnosti prokreacije, trajnog gubitka govora, deformacije ili pobačaja.

⁷⁵ Čl. 224. StGBNj. Ako je tjelesna ozljeda uzrokovana otrovom ili drugim tvarima opasnim za zdravlje, oružjem ili opasnim oruđem, potajice, od strane više osoba, sredstvima opasnim po život.

⁷⁶ Čl. 226. st. 1. StGBNj. Ako je tjelesna ozljeda uzrokovala gubitak jednog ili oba oka, sluha, govora ili sposobnosti prokreacije; gubitak ili nemogućnost korištenja važnog organa tijela; trajnu iznakaženost, paralizu, duševnu bolest ili invalidnosti.

⁷⁷ Čl. 226. st. 2. StGBNj. Ako je posljedica navedena u st. 1. (*id.*) izazvana namjerno.

⁷⁸ Čl. 134. KZSI. Ako bi se zbog toga lako doveo u opasnost život ozlijeđenog, ili je uništen, ili trajno i u znatnoj mjeri oslabljen koji važan dio njegova tijela ili koji važan organ, ili je prouzročena znatna nesposobnost za rad ozlijeđenog ili je privremeno unakažen ili mu je privremeno narušeno zdravlje.

⁷⁹ Čl. 135. KZSI. Ako je doveden u opasnost život ozlijeđenog ili je uništen, ili trajno i u znatnoj mjeri oslabljen koji važan dio njegova tijela ili koji važan organ, ili je prouzročena nesposobnost za rad ozlijeđenog ili trajno i teško narušenje njegova zdravlja ili trajna iznakaženost.

Tjelesne ozljede vrlo se različito definiraju pa su teže usporedbe na zakonodavnoj razini. No ugrubo može se razlikovati između tjelesne ozljede, teške tjelesne ozljede i teške tjelesne ozljede s teškim posljedicama. Sankcije glede tjelesne ozljede relativno su ujednačene. Glede teške tjelesne ozljede naš kazneni okvir je stroži od austrijskog, ali blaži od talijanskog, njemačkog i slovenskog. Niti broj prijavljenih kaznenih djela ni kad se komparativno usporedi strogost izrečenih sankcija ne upućuje na potrebu mijenjanja zakonom propisanih kazni za kaznena djela tjelesne i teške tjelesne ozljede.

2.3. Silovanje

Prema definiciji koja se koristi u upitniku *European Sourcebook* silovanje je spolni odnošaj s osobom protiv njezine volje. Taj pojam uključuje sa silovanjem izjednačene spolne radnje, silovanje u braku, spolni odnošaj s nemoćnom osobom bez primjene sile, spolni odnošaj s maloljetnom osobom odnosno djetetom uz primjenu sile, rodoskrvuće s maloljetnom osobom odnosno djetetom uz primjenu sile ili bez nje, a isključuje seksualni odnošaj s maloljetnom osobom odnosno djetetom bez primjene sile i druge oblike spolnih napada.⁸⁰ Sukladno tome podaci o silovanju uključuju podatke za kaznena djela koja u RH pokrivaju silovanje,⁸¹ spolni odnošaj s nemoćnom osobom,⁸² spolni odnošaj s djetetom uz primjenu sile⁸³ te rodoskrvuće.⁸⁴

⁸⁰ *Supra*, bilješka 17, str. 12.

⁸¹ Čl. 188. st. 1.-4. KZRH. Vidi pobliže *supra*, bilješka 89-91.

⁸² Čl. 189. st. 1. KZRH.

⁸³ Čl. 192. st. 2., 4. i 5. KZRH. Vidi pobliže *supra*, bilješka 108-109.

⁸⁴ Čl. 198. st. 2. i 3. KZRH (rodoskrvuće počinjeno s maloljetnom osobom odnosno djetetom).

2.3.1. Prijavljena i presuđena djela

Graf 8.

Broj silovanja na 100 000 stanovnika prema policijskim statistikama⁸⁵

U svim promatranim pravnim sustavima porastao je broj prijavljenih kaznenih djela. To je vjerojatno više posljedica promjena u praksi prijavljivanja nego povećanja broja samih kaznenih djela. U nas se još uvijek prijavljuje relativno mali broj tih kaznenih djela.

U Hrvatskoj od promatranih pet pravnih sustava najveći postotak prijavljenih slučajeva biva presuđen. Čak 66% 1999. godine. Možda zbog toga što se prijavljuju samo ozbiljni slučajevi koje je relativno lako dokazati.

⁸⁵ Podaci su uzeti prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 1.2.1.7. (str. 39). Silovanje u braku uključeno je u podatke RH, Njemačke i Italije, a nema ga u podacima Austrije i Slovenije. Ti se slučajevi inače rijetko prijavljuju, pa ta razlika nije od bitnog utjecaja na statističke podatke.

Graf 9.

Broj konačno izrečenih presuda za kaznena djela silovanja⁸⁶

⁸⁶ Postoci su izračunati prema podacima sadržanim u EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 3.2.1.6. (str. 130) i tabela 1.2.1.7. (str. 39). Moguća su određena manja odstupanja u podacima RH jer se u izradbi statistike u RH osoba koja je u jednoj godini osuđena više puta za isto kazneno djelo broji kao dvije ili više osoba, dok se u drugim promatranim sustavima broji kao jedna osoba. *Id.*, str. 186.

2.3.2. Vrste izrečenih sankcija

Graf 10.

Vrste izrečenih sankcija 1999.⁸⁷

Za kazneno djelo silovanja u Italiji je 1999. godine u gotovo svim slučajevima bila izrečena kazna zatvora (graf 11), no kazne su relativno blage. Čak u 62% slučajeva izrečena je kazna zatvora do 2 godine (graf 12). Zanimljivo je da je u Njemačkoj, koja je kod kaznenih djela protiv života i tijela bila dosta punitivnija od ostalih zemalja, za kazneno djelo silovanja 1999. godine bila češće izrečena uvjetna osuda negoli kazna zatvora (graf 11), no stoga je kazna zatvora u 83% slučajeva bila duža od 2 godine (graf 12). Opet vidimo trend u Njemačkoj da se samo za teže oblike kaznenog djela izriče kazna zatvora. Hrvatska slijedi odmah iza Italije po udjelu kazne zatvora u izrečenim sankcijama (83% - graf 11), a odmah iza Njemačke po postotku izrečenih sankcija u trajanju dužem od 2 godine (graf 12 - 55% ukupno izrečenih kazni zatvora).

⁸⁷ Podaci su navedeni prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *id.*, tabela 3.2.3.6., str. 150.

2.3.3. Raspon kazni zatvora

Graf 11.

Raspon kazni zatvora izrečenih 1999.⁸⁸

Pogledamo li zakonom propisane okvire kažnjavanja za grupu kaznenih djela koja su uključena ovdje pod pojam silovanja (tablica 4), vidimo da su zakonski okviri relativno slični. Ne postoji potreba za pooštavanjem postojećih zakonskih okvira kazne jer se zakonska mogućnost izricanja kazne zatvora do 15 godina ili stroža ionako gotovo nikada ne koristi ni u jednom od promatranih pravnih sustava. Usporedimo li zakonom propisane kazne za kazneno djelo rodoskrvuća, KZRH propisuje nerazmjerno strože kazne od svih ostalih pravnih sustava. Čini mi se to neopravdanim. Valjalo bi razmisliti o snižavanju kaznenog okvira za kazneno djelo rodoskrvuća.

⁸⁸ Podaci su navedeni prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *id.*, tabela 3.2.4.6. (str. 168/9). Razlika do 100% u podacima za Austriju i Hrvatsku odnosi se na slučajeve u kojima je izrečena sigurnosna mjera.

Tablica 4.

Zakonom propisane kazne za kaznena djela koja su uključena
u pojam silovanja u korištenim statističkim podacima

	Hrvatska	Austrija	Italija	Njemačka	Slovenija
Silovanje	1-10 god. ⁸⁹ 3-15 god. ⁹⁰ 5-15 god. ⁹¹	6 mj.-5 god. ⁹² 1-10 god. ⁹³ 5-15 god. ⁹⁴ 10-20 god. ⁹⁵	3-10 god. ⁹⁶	6 mj./1 god. 5/10 god. ⁹⁷ 1-15god. ⁹⁸ 2/3/5-15 god. ⁹⁹	1-10 god. ¹⁰⁰ 3-15 god. ¹⁰¹
Spolni odnošaj s nemoćnom osobom	6 mj.-5god. ¹⁰²	6 mj.-5god. ¹⁰³	3-10 god. ¹⁰⁴	6 mj.-10 god. ¹⁰⁵ 3 mj.-5 god. ¹⁰⁶	6 mj.-5 god. ¹⁰⁷
Spolni odnošaj s djetetom uz primjenu sile	3-15 god. ¹⁰⁸ 5-15 god. ¹⁰⁹	1-10 god. ¹¹⁰ 5-15 god. ¹¹¹ 10-20 god. ili doživotna ¹¹²	3-10 god. ¹¹³	5-15 god. ¹¹⁴	3-15 god. ¹¹⁵
Rodoskvrnuće	6 mj.-5 god. ¹¹⁶ 1-8 god. ¹¹⁷	do 1 god. do 3 god. ¹¹⁸	1-5 god. ¹¹⁹ 2-8 god. ¹²⁰	novčana ili zatvor do 3 g. ¹²¹	do 2 god. ¹²²

⁸⁹ Tko drugu osobu uporabom sile ili prijetnje da će izravno napasti na njezin život ili tijelo ili na život ili tijelo njoj bliske osobe prisilni na spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju. Čl. 188. st. 1. KZRH.

⁹⁰ Čl. 188. st. 2. i 3. KZRH. Ako je djelo počinjeno na osobito okrutan ili ponižavajući način, ako je istom prigodom prema istoj žrtvi počinjeno više spolnih odnošaja ili s njim izjednačenih spolnih radnji od više počinitelja; ako je prouzročena smrt silovane osobe ili joj je zdravlje teško narušeno, ili je ostala trudna.

⁹¹ Čl. 188. st. 4. KZRH. Ako su radnjama iz st. 2. prouzročene posljedice iz st. 3.

⁹² Čl. 201. st. 2. StGBA. Lakši slučajevi.

⁹³ Čl. 201. st. 1. StGBA. Silovanje definirano kao u KZRH.

⁹⁴ Čl. 201. st. 3. StGBA. Ako ima kao posljedicu dugotrajno narušenje zdravlja ili je počinjeno na ponižavajući način.

⁹⁵ *Id.* Uzakovalo smrt žrtve.

⁹⁶ Čl. 519. CP.

⁹⁷ Čl. 177. st. 5. StGBNj. Manje ozbiljni slučajevi.

⁹⁸ Čl. 177. st. 1. StGBNj. Spolni odnošaj uz primjenu sile ili prijetnje ili iskorištavanjem situacije.

⁹⁹ Čl. 177. st. 2., 3. i 4. StGBNj. Kazna je minimalno dvije godine zatvora ako je djelo počinjeno na osobito ponižavajući način ili od više osoba. Kazna je minimalno tri godine zatvora ako je počinitelj imao pri sebi oružje ili opasno oruđe ili je doveo u opasnost zdravlje žrtve. Kazna od najmanje pet godina zatvora ako počinitelj upotrijebi oružje ili opasno oruđe, tjelesno maltretira žrtvu ili dovede u opasnost njen život.

¹⁰⁰ Čl. 180. st. 1. KZSl. Spolni odnošaj uz primjenu sile.

¹⁰¹ Čl. 180. st. 2. KZSl. Ako je djelo počinjeno na osobito okrutan ili ponižavajući način, ako je istom prigodom prema istoj žrtvi počinjeno više spolnih odnošaja ili s njim izjednačenih spolnih radnji od više počinitelja.

¹⁰² Čl. 189. st. 1. KZRH. Iskorištavanje duševne bolesti, duševne poremećenosti, nedovoljne duševne razvijenosti, neke druge teže duševne smetnje ili drugog stanja zbog kojeg osoba nije sposobna za otpor.

2.4. Razbojništvo

U *European Sourcebook* pod pojmom razbojništva razumije se krađa uz primjenu sile pa statistički podaci koji slijede obuhvaćaju djela razbojništva i razbojničke krađe.¹²³

¹⁰³ Čl. 205. st. 1. StGBA.

¹⁰⁴ Čl. 519. st. 2. CP.

¹⁰⁵ Čl. 179. st. 1. StGBNj.

¹⁰⁶ Čl. 179. st. 5. StGBNj. Manje ozbiljni slučajevi.

¹⁰⁷ Čl. 182. st. 1. KZSl. Identičan kao u KZRH.

¹⁰⁸ Čl. 192. st. 2. KZRH. Nasilni spolni odnošaj s djetetom ili nemoćnim djetetom.

¹⁰⁹ Čl. 192. st. 4. i 5. KZRH. Spolni odnošaj s djetetom počinjen na okrutan ili osobito ponižavajući način, počinjeno više spolnih odnošaja od više počinitelja, prouzročena smrt djeteta, dijete je teško tjelesno ozlijeđeno, zdravlje mu je teško narušeno ili je žensko dijete ostalo trudno.

¹¹⁰ Čl. 206. st. 1. StGBA. Nema razlikovanja između spolnog odnošaja uz primjenu sile i bez nje.

¹¹¹ Čl. 206. st. 3. StGBA. Ako su nastupile teške tjelesne povrede ili trudnoća žrtve.

¹¹² *Id.* Ako je nastupila smrt žrtve.

¹¹³ Čl. 519. st. 2. CP.

¹¹⁴ Čl. 176a StGBNj. Ako ozbiljno tjelesno zloupotrebljava dijete ili samim djelom dovede u opasnost život djeteta.

¹¹⁵ Čl. 183. st. 2. KZSl. Spolni odnošaj s osobom mlađom od 16 godina uz primjenu sile.

¹¹⁶ Rodoskrvuće počinjeno s maloljetnom osobom. Čl. 198. st. 2. KZRH.

¹¹⁷ Rodoskrvuće počinjeno s djetetom. Čl. 198. st. 3. KZRH.

¹¹⁸ Čl. 211. st. 1. i 2. StGB. Ovisno radi li se o rođaku u pobočnoj ili uspravnoj liniji.

¹¹⁹ Rodoskrvuće koje je dovelo do javnog skandala. Čl. 564. st. 1. CP.

¹²⁰ Rodoskrvuće koje je trajalo. Čl. 564. st. 2. CP.

¹²¹ Čl. 173. StGBNj. Njemački zakon nema posebnu odredbu o rodoskrvuću počinjenom prema maloljetniku.

¹²² Čl. 204. KZSl. Rodoskrvuće počinjeno s maloljetnom osobom.

¹²³ Prema upitniku za *European Sourcebook*, *supra*, bilješka 17, str. 13.

2.4.1. Prijavljena i presuđena djela

Graf 12.

Broj razbojništva na 100 000 stanovnika prema policijskim statistikama¹²⁴

U svim je zemljama osim u Njemačkoj u razdoblju od 1995. do 2000. godine došlo do porasta prijave razbojništva. U Hrvatskoj je 2000. godine u odnosu prema 1995. godini zabilježen porast 80%. Ipak u Hrvatskoj se još uvijek prijavljuje daleko manje razbojništava policiji negoli u drugim promatranim pravnim sustavima. I prema istraživanju ICVS provedenom 2000. godine Hrvatska se pokazala kao jedna od zemalja s najnižom stopom prevalencije kod razbojništva (svega 5 slučajeva na 1 000 stanovnika).¹²⁵ S obzirom na vrlo mali broj prijavljenih kaznenih djela, tamna brojka kod razbojništva je vrlo velika.

¹²⁴ Podaci su uzeti prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 1.2.1.8. (str. 40). Podaci za Njemačku možda su nešto viši jer uključuju i podatke o iznudi uz primjenu sile. *Supra*, str 48.

¹²⁵ Vidi, TURKOVIĆ, *supra*, bilješka 2, str. 1210.

Graf 13.

Postotak konačno izrečenih presuda za razbojništvo prema broju prijava¹²⁶

U Hrvatskoj daleko veći broj prijavljenih slučajeva negoli u drugim razmatranim pravnim sustavima završava konačnom presudom. S jedne strane to može biti rezultat veće efikasnosti policije, no vjerojatnije to pokazuje da mehanizmi preusmjerivanja slučajeva i alternativnog rješavanja slučajeva u RH još nisu razvijeni u mjeri u kojoj su to u ostalim promatranim pravnim sustavima.

¹²⁶ Postoci su izračunati prema podacima sadržanim u EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 3.2.1.7. (str. 131) i tabela 1.2.1.8. (str. 40). Moguća su određena manja odstupanja u podacima RH jer se u izradbi statistike u RH osoba koja je u jednoj godini osuđena više puta za isto kazneno djelo broji kao dvije ili više osoba, dok se u drugim promatranim sustavima broji kao jedna osoba. *Supra.*, str. 186.

2.4.2. Vrste izrečenih sankcija

Graf 14.

Vrste izrečenih sankcija 1999.¹²⁷

Hrvatska je po postotku izrečenih kazni zatvora za kazneno djelo razbojništva na trećem mjestu, iza Italije, koja za to djelo izriče isključivo kaznu zatvora budući da u zakonu ne postoji mogućnost izricanja druge sankcije,¹²⁸ te Austrije. Zanimljivo je da se u Njemačkoj za kazneno djelo razbojništva češće izriče novčana kazna i alternativna sankcija negoli kazna zatvora.

¹²⁷ Podaci su navedeni prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *id.*, tabela 3.2.3.7. (str. 151).

¹²⁸ Talijanski kazneni zakon predviđa za to kazneno djelo kaznu zatvora od 4,5 do 20 godina te uz kaznu zatvora kumulativno novčanu kaznu.

2.4.3. Raspon kazni zatvora

Graf 15.

Raspon kazni zatvora izrečenih 1999.¹²⁹

Od svih razmatranih pravnih sustava najblaže kazne zatvora za razbojništvo izriču se u Hrvatskoj. Za razbojništvo se u Hrvatskoj u 1999. godini nije ni jednom izrekla kazna zatvora preko 10 godina, izuzetno rijetko izriče se kazna zatvora preko 5 godina (1999. godine u svega 1.9% slučajeva), a i rjeđe negoli u drugim pravnim sustavima izriče se kazna zatvora od 2 godine do 5 godina.

Razbojništvo se prema KZRH kažnjava kaznom zatvora od 1 do 10 godina, a ako je počinjeno u sastavu grupe ili je upotrijebljeno oružje ili opasno oruđe, kaznom zatvora od 3 do 12 godina. Kazne zatvora za počinjenje razbojništava u sastavu grupe ili pak uz upotrebu oružja znatno su strože u svim drugim razmatranim pravnim sustavima (vidi tablicu 5). U Austriji, Njemačkoj i Sloveniji kazna zatvora se za te slučajeve kreće od 3 odnosno 5 do 15 godina, a u Italiji od 4,5 do 20 godina. S obzirom na to da su kaznena djela razbojništva u

¹²⁹ Podaci su navedeni prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 3.2.4.7. (str. 170/1).

velikom porastu u RH (2000. godine u odnosu na 1995. bilo je prijavljeno 80% više razbojništva), postavlja se pitanje bi li bilo dobro pooštriti gornju granicu kazne za kazneno djelo razbojništva počinjeno u sastavu grupe odnosno uz upotrebu oružja ili opasnog oruđa na 15 godina. Povrh toga austrijski i njemački zakon predviđaju blaže kažnjavanje (6 mjeseci do 5 godina) za blaže slučajeve razbojništva. U Hrvatskoj je 1999. godine 80% kazni zatvora bilo izrečeno u trajanju kraćem od 5 godina, a svega 1.9% u trajanju od 5 do 10 godina. Možda bi gradacija kakva postoji u austrijskom i njemačkom pravu dala bolji orijentir našim sucima glede izricanja blažih odnosno strožih kazni zatvora i prisilila ih raditi značajniju gradaciju kroz izrečene sankcije između tih slučajeva.

Tablica 5.

Zakonom propisane kazne za kaznena djela koja su uključena
u pojam razbojništva u korištenim statističkim podacima

	Hrvatska	Austrija	Italija	Njemačka	Slovenija
Razbojništvo	1-10 god. ¹³⁰ 3-12 god. ¹³¹	6 mj.-5 god. ¹³² 1-10 god. ¹³³ 5-15 god. ¹³⁴	3-10 god. + novčana kazna ¹³⁵ 4,5 g.-20 g. + novčana kazna ¹³⁶	6 mj.-5 god. ¹³⁷ 1-15 god. ¹³⁸ 3/5-15 god. ¹³⁹	1-10 god. ¹⁴⁰ 3-15 god. ¹⁴¹ 5-15 god. ¹⁴²
Razbojnička krađa	1-10 god. 3-12 god. ¹⁴³	6 mj.-5 god. ¹⁴⁴ 5-15 god. ¹⁴⁵	3-10 god. + novčana kazna 4,5 g.-20 g. + novčana kazna ¹⁴⁶	6 mj.-5 god. 1-15 god. 3/5-15 god. ¹⁴⁷	1-10 god. ¹⁴⁸ 3-15 god. ¹⁴⁹

¹³⁰ Uporaba sile ili prijetnje da će se napasti na život ili tijelo osobe prilikom oduzimanja stvari radi njezina prisvajanja. Čl. 218. st. 1. KZRH.

¹³¹ Razbojništvo počinjeno u sastavu grupe ili zločinačke organizacije ili uz upotrebu oružja ili opasnog oruđa. Čl. 218. st. 2. KZRH.

¹³² Razbojništvo pri kojem nije primijenjena velika sila, ukradena stvar je ograničene vrijednosti i neznatne su posljedice. Čl. 142. st. 2. StGBA.

¹³³ Čl. 142. st. 1. StGBA. Osnovno djelo razbojništva definirano kao u KZRH.

¹³⁴ Razbojništvo počinjeno u sastavu grupe ili zločinačke organizacije ili uz upotrebu oružja ili opasnog oruđa. Čl. 143. StGBA. Ako je prilikom razbojništva nanescena teška tjelesna ozljeda, zakon propisuje kaznu od 10 do 20 godina zatvora, a ako je nastupila smrt osobe, 10 do 20 godina ili kaznu doživotnog zatvora. *Supra*.

¹³⁵ Čl. 628. st. 1. CP. Osnovno djelo razbojništva definirano kao u KZRH.

¹³⁶ Teži oblik razbojništva ako je počinjeno uz upotrebu oružja, ili u grupi, ili uz prikrivanje identiteta odnosno ako je nasilje dovelo osobu u stanje nesposobnosti da djeluje. Čl. 628. st. 3. CP.

¹³⁷ Manje ozbiljni slučajevi razbojništva. Čl. 249. st. 2. StGBNj.

¹³⁸ Čl. 249. st. 1. StGBNj. Osnovno djelo razbojništva definirano kao u KZRH.

¹³⁹ Kazna od 3 do 15 godina propisana je za slučajeve u kojima osoba koja sudjeluje u razbojništvu ima pri sebi oružje ili opasno oruđe, dovede zdravlje druge osobe u opasnost ili je

2.5. Krađa

European Sourcebook definira krađu kao oduzimanje imovine od osoba ili organizacija bez primjene sile s namjerom da se ta imovina prisvoji. Podaci o krađi uključuju podatke o provalnim krađama, krađama automobila, krađama stvari male vrijednosti i krađama ostalih stvari.¹⁵⁰

razbojništvo počinjeno u grupi. Čl. 250. st. 1. StGBNj. Kazna od 5 do 15 godina propisana je za slučajeve u kojima je oružje ili opasno oruđe upotrijebljeno, počinitelj ozbiljno fizički maltretira drugu osobu za vrijeme počinjenja razbojništva ili dovede u opasnost život druge osobe. Čl. 250. st. 2. StGBNj. U manje teškim slučajevima predviđena je kazna zatvora od 1 do 10 godina. Čl. 250. st. 3. StGBNj.

¹⁴⁰ Osnovno djelo razbojništva definirano isto kao u KZRH. Čl. 213. st. 1. KZSI.

¹⁴¹ Ako je ukradena stvar velike vrijednosti i počinitelj je išao za prisvajanjem takve stvari. Čl. 213. st. 2 KZSI.

¹⁴² Ako je razbojništvo počinjeno u sastavu grupe. Čl. 213. st. 3. KZSI.

¹⁴³ Razbojnička krađa je upotreba sile ili prijetnje radi zadržavanja ukradene stvari. Vrijede ista pravila kao i za razbojništvo. Čl. 219. KZRH.

¹⁴⁴ Uporaba sile ili prijetnje radi zadržavanja ukradene stvari. Čl. 131. StGBA.

¹⁴⁵ Razbojnička krađa kod koje je došlo do tjelesne povrede s teškim posljedicama ili smrću. *Id.*

¹⁴⁶ Čl. 628. st. 2. i 3. CP. Isto kao razbojništvo, *supra*, bilješke 135 i 136.

¹⁴⁷ Vrijede iste odredbe kao za razbojništvo. Vidi *supra*, bilješke 137-139. Čl. 252. StGBNj.

¹⁴⁸ Razbojnička krađa definira se isto kao u KZRH. Čl. 214. st. 1. KZSI.

¹⁴⁹ Ako je ukradena stvar velike vrijednosti i počinitelj je išao za prisvajanjem takve stvari. Čl. 214. st. 2 KZSI.

¹⁵⁰ Prema upitniku za *European Sourcebook*, *supra*, bilješka 17, str. 15.

2.5.1. Prijavljena i presuđena djela

Graf 16.

Broj krađa na 100 000 stanovnika prema policijskim statistikama¹⁵¹

Hrvatska u usporedbi s promatranim zemljama ima relativno nisku stopu prijavljenih krađa na 100 000 stanovnika (otprilike pet puta manje negoli Njemačka i Austrija i oko tri puta manje negoli Italija i Slovenija). Vidi graf 17. Tako velike razlike u stopi prijavljenih krađa ne mogu se objasniti razlikama u definiciji krađe među pojedinim pravnim sustavima. U Hrvatskoj istom puno veći postotak prijavljenih kaznenih djela biva presuđen (vidi graf 17).

¹⁵¹ Podaci su uzeti prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *id.*, tabela 1.2.1.9. (str. 41). Velik porast u Sloveniji zabilježen 1997. i 1998. posljedica je promjene pravila brojenja kaznenih djela koje je uvela slovenska policija. *Supra.*, str 48.

Graf 17.

Postotak konačno izrečenih presuda za krađu prema broju prijava¹⁵²

¹⁵² Postoci su izračunati prema podacima sadržanim u EUROPEAN SOURCEBOOK, *id.*, tabela 3.2.1.8. (str. 132) i tabela 1.2.1.9. (str. 41). Moguća su određena manja odstupanja u podacima RH jer se u izradbi statistike u RH osoba koja je u jednoj godini osuđena više puta za isto kazneno djelo broji kao dvije ili više osoba, dok se u drugim promatranim sustavima broji kao jedna osoba. *Supra.*, str. 186.

2.5.2. Vrste izrečenih sankcija

Graf 18.

Vrste izrečenih sankcija 1999.¹⁵³

U Italiji se sudi relativno mali broj slučajeva krađe u odnosu prema prijavljenima i u svim se slučajevima izriče kazna zatvora. U svim ostalim pravnim sustavima kazna zatvora dosuđuje se u relativno malom postotku slučajeva (15-20%). I ovdje upada u oči da se za kazneno djelo krađe u Austriji i Njemačkoj najčešće dosuđuje novčana kazna, a u Hrvatskoj i Sloveniji uvjetna osuda. Postavlja se pitanje ne bi li s aspekta društvene korisnosti bilo bolje i u nas u većem broju slučajeva primjenjivati novčanu kaznu, a ne uvjetnu osudu, te sukladno tome mijenjati sudsku praksu.

U zapadnoj Europi u 90-im godinama 20. stoljeća zamjetan je trend sve blažeg kaznenopravnog tretiranja djela krađe.¹⁵⁴ S tim je u vezi i naš zakono-

¹⁵³ Podaci su navedeni prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *id.*, tabela 3.2.3.8. (str. 152).

¹⁵⁴ Npr. u Francuskoj se smanjio postotak osoba osuđenih na kaznu zatvora za djelo krađe s 37% na 16% u razdoblju od 1985. do 1998. god. Prema: KENSEY A., i TOURNIER P., *French Prison*

davac 1997. godine smanjio maksimalnu kaznu zatvora za osnovno djelo krađe s 5 na 3 godine, a za teško djelo krađe s 10 na 5 godina te je istodobno uveo i mogućnost izricanja alternativne sankcije. Ako usporedimo podatke *European Sourcebook* za 1999. godinu s onima za 1995. godinu, vidjet ćemo da je smanjenje kazne zatvora u zakonu vjerojatno utjecalo u određenoj mjeri na smanjenje postotka izrečenih kazni zatvora u RH. No vjerojatno je daleko veći utjecaj na smanjenje korištenja kazni zatvora imalo uvođenje alternativnih sankcija za maloljetnike te rada za opće dobro na slobodi. Uvođenje rada za opće dobro utjecalo je još značajnije na smanjenje izricanja uvjetnih osuda u korist primjene alternativnih sankcija. Zamjetno je i povećanje korištenja novčanih kazni. To je pozitivan trend koji bi u našem društvu trebalo zadržati i dalje razvijati.

Numbers Stable Since 1988, but Populations Changing, 9 *OVERCROWDED TIMES* 4 (1998). U Švicarskoj se prosječno trajanje kazne zatvora smanjilo 16% u 1992. godini u odnosu prema 1984. godini. Prema: KILLIAS, M., KUHN, A. i RONEZ S., *Sentencing in Switzerland in SENTENCING REFORM IN OVERCROWDED TIMES: A COMPARATIVE PERSPECTIVE* (ur. Tonry, M. i Hatlestad, K., 1997). Godine 1994. maksimalna kazna zatvora za osnovno djelo krađe smanjena je s 5 na 3 godine, a u Engleskoj i Wellsu 1991. godine sa 10 na 7 godina. U Norveškoj je 1990. godine uvedena uz kaznu zatvora alternativno i novčana kazna za imovinska kaznena djela.

2.5.3. Raspon kazni zatvora

Graf 19.

Raspon kazni zatvora izrečenih 1999. godine za krađu¹⁵⁵ i provalnu krađu¹⁵⁶

U RH je nakon smanjivanja kazni zatvora u zakonu za djela krađe i teške krađe došlo do određenog ublaživanja kaznene politike sudova. Rjeđe nego 1995. godine izricana je kazna zatvora u trajanju od 2 godine do 5 godina (1995. u 10% slučajeva, a 1999. u samo 4.5% slučajeva) te je rjeđe nego 1995. izricana kazna zatvora u trajanju 1-2 godine (1995. u 25% slučajeva, a 1999. u 17% slučajeva).¹⁵⁷ Iz grafa 19 vidimo da se u Hrvatskoj nešto rjeđe negoli u

¹⁵⁵ Podaci su navedeni prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 3.2.4.8. (str. 172/3).

¹⁵⁶ Podaci su navedeni prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *id.*, tabela 3.2.4.10. (str. 176/7).

¹⁵⁷ Podaci su uspoređivani prema podacima iz European Sourcebook iz 2000. godine te European Sourcebook iz 2003. godine. Vidi *supra*, bilješka 14.

Austriji, Njemačkoj i Sloveniji 1999. godine izrekla kazna zatvora u rasponu od 2 godine do 5 godina. Godine 1999. sudovi u RH nisu izrekli za djelo krađe kaznu zatvora u trajanju preko 5 godina. Ta se kazna izričito rijetko izriče i u drugim pravnim sustavima.

Ukratko, među promatranim prvnim sustavima (s iznimkom Italije) ne postoje značajnije razlike u rasponu izrečenih kazni zatvora. Značajnijih razlika (s iznimkom Italije i Njemačke) nema ni u visini zakonom propisanih kazni zatvora (vidi tablicu 6). Nešto više zakonom propisane kazne za djelo krađe u Italiji i Njemačkoj nemaju kao posljedicu strožu kaznenu politiku sudova u tim zemljama u usporedbi s kaznenom politikom sudova u Austriji, Sloveniji i Hrvatskoj. Stoga možemo zaključiti da je zakonodavac bio na pravom putu kad je 1997. godine smanjio propisane kazne za djelo krađe i da nije potrebno dirati postojeće zakonom propisane kaznene okvire za kazneno djelo krađe i teške krađe u našem KZ-u.

Tablica 6.

Zakonom propisane kazne za kaznena djela koja su uključena
u pojam krađe u korištenim statističkim podacima

	Hrvatska	Austrija	Italija	Njemačka	Slovenija
Krađa	Novčana ili zatvor do 3 g. ¹⁵⁸ zatvor do 6 mj. ¹⁵⁹	Novčana ili zatvor do 6 mj. ¹⁶⁰	Novčana + zatvor do 3 g. ¹⁶¹	Novčana ili zatvor do 5g. ¹⁶²	Novčana ili zatvor do 3 g. ¹⁶³ zatvor do 1 god. ¹⁶⁴
Teška krađa	6 mj. - 5 god. ¹⁶⁵ 1 - 8 god. ¹⁶⁶	Do 3 god. ¹⁶⁷ 6 mj.-5 god. ¹⁶⁸ 1-10 god. ¹⁶⁹	1-6 g. + novčana kazna ¹⁷⁰ 3-10 g. + novčana kazna ¹⁷¹	3 mj. -10 god. ¹⁷² 6 mj. - 0 god. ¹⁷³	Najmanje 5 g. ¹⁷⁴ 1-8 god. ¹⁷⁵

¹⁵⁸ Čl. 216. st. 1. KZH. Osnovno djelo krađe – tko oduzme tuđu pokretnu stvar s ciljem da je prisvoji.

¹⁵⁹ Krađa stvari male vrijednosti. Čl. 216. st. 2. KZH.

¹⁶⁰ Sitno djelo krađe – vrijednost stvari do 2000 eura. Čl. 127. StGBA.

¹⁶¹ Obično djelo krađe. Čl. 624. st. 1. CP.

¹⁶² Obično djelo krađe. Čl. 242. StGBNj.

¹⁶³ Obično djelo krađe. Čl. 211. st. 1.

¹⁶⁴ Sitno djelo krađe. Čl. 211. st. 2. KZRH.

¹⁶⁵ Teška krađa (obijanjem, provaljivanjem, na osobito opasan ili drzak način, iskorištavanjem stanja prouzročenog požarom, poplavom, potresom ili drugom nesrećom, iskorištavanjem bespomoćnosti ili drugog teškog stanja osobe, krađa stvari velike vrijednosti, ili stvari koja služi u vjerske svrhe ili iz vjerskog objekta, krađa kulturnog dobra ili stvari umjetničkog, povijesnog ili tehničkog značenja ili koja se nalazi u javnoj zbirci, zaštićenoj privatnoj zbirci ili je izložena za javnost). Čl. 217. st. 1. i 2. KZRH.

¹⁶⁶ Krađa počinjena u sastavu grupe ili ako je osoba imala pri sebi kakvo oružje ili opasno oruđe. Čl. 217. st. 3. KZRH.

¹⁶⁷ Odgovara djelu teške krađe u KZRH s iznimkom provalne krađe. Čl. 128. st. 1. StGBA.

¹⁶⁸ Provalna krađa ili krađa u kojoj je počinitelj pri sebi imao oružje ili opasno oruđe. Čl. 129. StGBA.

¹⁶⁹ Krađa stvari velike vrijednosti (preko 40 000 eura), teška krađa počinjena provaljivanjem. Čl. 128. st. 2. i čl. 130. StGBA.

¹⁷⁰ Teška krađa. Čl. 625. st. 1. CP.

¹⁷¹ Ako se stekne više kvalifikatornih okolnosti iz teške krađe. Čl. 625. st. 2. CP.

¹⁷² Teško djelo krađe. Čl. 243. StGBNj.

¹⁷³ Krađa počinjena objanjem ili provaljivanjem, u skupini ili kad počinitelj nosi neko oružje ili opasno oruđe da bi spriječio ili savladao otpor. Čl. 244. StGBNj.

¹⁷⁴ Teška krađa. Čl. 212. st. 1. i 2. KZSI.

¹⁷⁵ Ako je na način na koji se čini teška krađa ukradena stvar velike vrijednosti odnosno od kulturnog značenja. Čl. 212. st. 3. KZSI.

2.6. Zloupotreba droga

Kod kaznenog djela zloupotrebe droge razlikuju se tri oblika počinjenja djela: neovlašteno posjedovanje opojnih droga, neovlaštena proizvodnja i promet opojnih droga te trgovina opojnim drogama (ako je u proizvodnji i prometu droga sudjelovalo više osoba koje su se udružile radi činjenja tog djela odnosno ako je počinitelj organizirao mrežu preprodavatelja ili posrednika). Zbog donijetih konvencija koje se implementiraju u unutrašnjem pravu definicije kaznenog djela zloupotrebe droga gotovo su uniformne.

2.6.1. Prijavljena i presuđena djela

Vidimo da su prijave kaznenog djela zloupotrebe droga u svim zemljama osim u Njemačkoj u porastu.¹⁷⁶ RH od svih promatranih sustava bilježi najveći porast u prijavi kaznenog djela zloupotrebe droga u razdoblju od 1995. do 2000. godine (graf 21). Po broju prijavljenih kaznenih djela Hrvatska je znatno pretekla i Italiju i Sloveniju. Unatoč tome Hrvatska još uvijek ima relativno nisku stopu kaznenih djela zloupotrebe droge u usporedbi s drugim promatranim zemljama.

¹⁷⁶ U proteklih petnaestak godina prijave kaznenih djela zloupotrebe droga povećale su se u EU kao cjelini 4 puta. Vidi tablicu na <http://annualreport.emcdda.eu.int/pdfs/stattab29-en.pdf>.

Graf 20.

Broj zlouporaba droga na 100 000 stanovnika
prema policijskim statistikama¹⁷⁷

Ako usporedimo broj prijavljenih slučajeva s konačno izrečenim presudama kod zlouporaba droga s drugim kaznenim djelima, vidimo da relativno mali postotak prijavljenih kaznenih djela zlouporabe droge u RH završava konačnom presudom. Razlog je tome vjerojatno što u relativno velikom postotku slučajeva posjedovanja male količine droge državni odvjetnici ne pokreću kazneni postupak primjenjujući načelo svrhovitosti.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Podaci su uzeti prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 1.2.1.13. (str. 45).

¹⁷⁸ U razdoblju od 2000. do 2002. godine državna su odvjetništva načelo svrhovitosti primijenila prema odraslim osobama u nešto više od 10% svih državnoodvjetničkih odluka. Vidi CVJETKO, B., *Kazneno zakonodavstvo i kaznenopravna reakcija na kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj*, 10 HLJKPP 909, 920 (2003).

Graf 21.

Postotak konačno izrečenih presuda za zlouporabu
droga prema broju prijava¹⁷⁹

¹⁷⁹ Postoci su izračunati prema podacima sadržanim u EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 3.2.1.12. (str. 136) i tabela 1.2.1.13. (str. 45).

2.6.2. Vrste izrečenih sankcija

Graf 22.

Vrste izrečenih sankcija 1999.¹⁸⁰

Hrvatska i Njemačka u usporedbi s drugim promatranim zemljama izriču puno rjeđe kaznu zatvora za ta kaznena djela. To je vjerojatno rezultat toga što posjedovanje droge nije kazneno djelo ni u Sloveniji ni u Italiji, a u Austriji se vrlo rijetko goni jer državni odvjetnik ima pravo odustati od progona u takvim slučajevima. Dakle slučajevi koji dolaze pred sud u Austriji, Italiji i Sloveniji su slučajevi preprodaje ili trgovine drogom, pa je razumljivo što se u tim pravnim sustavima kazne zatvora izriču u većem postotku. Opet vidimo puno češće korištenje uvjetne osude u Hrvatskoj i Sloveniji u usporedbi s Njemačkom i Austrijom gdje se pak znatno češće upotrebljava novčana kazna.

¹⁸⁰ Podaci su navedeni prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *id.*, tabela 3.2.3.12. (str. 156).

2.6.3. Raspon kazni zatvora

Graf 23.

Raspon kazni zatvora izrečenih 1999. za zlouporabu
droga¹⁸¹ i trgovinu drogom¹⁸²

Kazna zatvora do 2 godine za kazneno djelo zlouporabe droga izriče se rjeđe negoli u Sloveniji, Austriji i Italiji, pa se dobiva dojam da je naš pravni sustav punitivniji od navedenih sustava. No u Hrvatskoj se isto tako puno rjeđe negoli u Italiji, Njemačkoj i Sloveniji izriče kazna zatvora u trajanju preko 2 godine pa se dobiva dojam da je naš sustav punitivniji jedino od austrijskog. Takvi rezultati posljedica su vrlo velikog broja izrečenih sigurnosnih mjera (čak u 26% slučajeva). Što se pak tiče trgovine drogom, naš sustav je punitivniji i od austrijskog i od slovenskog, ali je manje punitivan od njemačkog. U nas se češće negoli u drugim sustavima za trgovinu drogom izriče kazna zatvora u trajanju preko 10 godina.

Naš KZ je daleko najpunitivniji glede kažnjavanja posjedovanja droge za osobnu upotrebu. KZRH predviđa za to kazneno djelo novčanu kaznu ili kaznu

¹⁸¹ Podaci su navedeni prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *id.*, tabela 3.2.4.12., str. 180/1.

¹⁸² Podaci su navedeni prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *id.*, tabela 3.2.4.13., str. 182/3. Za Italiju nema podataka.

zatvora do jedne godine. Austrijski KZ za to djelo predviđa novčanu kaznu ili kaznu zatvora do 6 mjeseci, dok se u talijanskom pravnom sustavu to ne smatra kaznenim djelom, već prekršajem za koji je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do 4 mjeseca. Slovenski kazneni zakon ne inkriminira posjedovanje droge za vlastite potrebe, a njemački pravni sustav daje vrlo široke ovlasti tužiteljstvu glede nepokretanja postupka za posjedovanje droge za osobne potrebe.¹⁸³ I u nas bi valjalo razmisliti o dekriminalizaciji posjedovanja droge za osobne potrebe.¹⁸⁴

KZRH propisuje i najstrože kazne za proizvodnju i preprodaju droge – 1-15 godina ili dugotrajni zatvor.¹⁸⁵ U Austriji je za isto kazneno djelo propisana kazna zatvora do 3 odnosno 5 godina,¹⁸⁶ u Njemačkoj novčana kazna ili kazna zatvora do 5 godina,¹⁸⁷ u Italiji ovisno o vrsti droge kazna zatvora od 6 mjeseci do 4 godine odnosno od 1 do 6 godina kumulativno uz novčanu kaznu,¹⁸⁸ a u Sloveniji kazna zatvora od 1 do 10 godina.¹⁸⁹ Komparativna analiza pokazuje da su u RH možda propisane previsoke kazne za to kazneno djelo.

Trgovina drogom kažnjava se vrlo strogo u svim razmatranim kaznenim sustavima.¹⁹⁰ No jedino KZRH propisuje za to kazneno djelo alternativno dugotrajnu kaznu zatvora. Austrijski KZ predviđa mogućnost izricanja doživotne

¹⁸³ U EU posljednjih godina prevladava trend k dekriminalizaciji posjedovanja droge za osobnu upotrebu. U Španjolskoj, Portugalu, Italiji, Belgiji i Luksemburgu posjedovanje droge za osobne potrebe nije kazneno djelo. U Irskoj se ne kažnjava za posjedovanje kanabisa za osobnu upotrebu ako je osoba uhvaćena prvi ili drugi put. U Austriji državni odvjetnik može odustati od progona za posjedovanje malih količina kanabisa za osobne potrebe. U Nizozemskoj je formalno posjedovanje droge za osobne upotrebe kazneno djelo, ali se tolerira prema uputama izdanim državnim odvjetnicima ako nije riječ o maloljetniku, nema reklamiranja, nisu teške droge u pitanju i riječ je o količini do 5 g. U Njemačkoj je Ustavni sud 1994. godine donio odluku da državni odvjetnik može odustati od progona ako se radi o povremenom osobnom uživanju droge, ako je kod osobe pronađena mala količina droge i kad nema opasnosti za druge. U Danskoj postoji uputa zakonodavca još iz 1971. godine koja kaže da namjera zakonodavca nije bila inkriminirati korištenje i posjedovanje droge za osobne potrebe. U Francuskoj je 1999. godine donesena direktiva da se prioritet kod posjedovanja droge za osobne potrebe treba dati tretmanu, a ne kažnjavanju. Vidi, http://eldd.emcdda.org/databases/eldd_comparative_analyses.cfm.

¹⁸⁴ To je bilo učinjeno novelom Kaznenog zakona (NN 111/03) koju je Ustavni sud iz postupovnih razloga poništio.

¹⁸⁵ Čl. 173. st. 2. KZRH.

¹⁸⁶ Narcotic Substance Act (Suchtmittelgesetz, kratica SMG) od 1.1. 1998. Vidi, http://eldd.emcdda.eu.int/databases/eldd_country_profiles.cfm?country.

¹⁸⁷ Narcotic Act, 1982, konsolidirana verzija 1994, izmjenjen 1996. te 2000. Vidi, http://eldd.emcdda.eu.int/databases/eldd_country_profiles.cfm?country.

¹⁸⁸ Law no. 162 od 26.6.1990. (DPR 309). Vidi, http://eldd.emcdda.eu.int/databases/eldd_country_profiles.cfm?country.

¹⁸⁹ Čl. 196. st.1. KZSI.

¹⁹⁰ Vidi tablicu 7.

kazne zatvora samo za organizatore preprodaje droge.¹⁹¹ Opći trend u Europi je pooštavanje sankcija za trgovinu drogom. U velikom broju država došlo je do povećanja broja zatvorenika s dugim kaznama zatvora. Kao glavni razlog tome obično se ističe pooštavanje kažnjavanja za trgovinu drogom.¹⁹²

Tablica 7.

Zakonom propisane kazne za kaznena djela koja su uključena u pojam zloupotrebe droge u korištenim statističkim podacima

	Hrvatska	Austrija	Italija	Njemačka	Slovenija
Zloupotreba droga	<u>Osobna upotreba:</u> novčana ili zatvor do 1 g. (30 dana-1 g.)	<u>Osobna upotreba:</u> novčana ili zatvor do 6 mj. (30 dana - 6 mj.)	<u>Osobna upotreba:</u> prekršaj (upozorenje, tretman, zatvor do 4 mj.)	<u>Osobna upotreba:</u> tužitelj ima široku diskreciju ne pokrenuti postupak	(ne kažnjava se posjedovanje za vlastite potrebe)
	<u>Preprodaja:</u> 1 - 15 god. ili dugotrajni zatvor	<u>Preprodaja:</u> zatvor do 3 g. ili do 5 g. (30 dana-3/5 g.)	<u>Preprodaja:</u> ovisno o vrsti droge: 6mj-4g. + novčana 1-6 g. + novčana	<u>Preprodaja:</u> Novčana ili zatvor do 5 g.	<u>Preprodaja</u> 6 mj. – 5 g. 1 – 10 g.
Trgovina drogom	3 – 15 god. ili dugotrajni zatvor	1-10 god. 1-15 god. 10-20 god. doživotna (vođa)	Ovisno o vrsti droge: 8-20 g.+ novčana 2-6 g. + novčana	1-15 god. 2-15 god. 3-15 god.	3-15 god.

3. STAVOVI JAVNOSTI PREMA KAŽNJAVANJU

Stavovi građana o sankcijama i njihova želja da one budu strože ili blaže često utječu na samu kaznenu politiku. Pri mjerenju stavova javnosti glede poželjne punitivnosti valja imati na umu da: 1. u svim pravnim sustavima javnost redovito podcjenjuje strogost sankcija koje se stvarno izriču i smatra neutemeljeno da kazne nisu dovoljno stroge; 2. pitanja koja se postavljaju u istraživanjima često su neodređena, a rezultat istraživanja u velikoj mjeri ovisi o određenosti pitanja; 3. stavovi javnosti kad su pitanja pravilno postavljena daleko su manje punitivni i vrlo slični stvarnoj kaznenoj politici; 4. većina ljudi ima

¹⁹¹ Vidi *supra*, bilješka 181, str. 3.

¹⁹² Vidi ANDREW ASHWORTH, *European Sentencing Traditions: Accepting Divergence or Aiming for Convergence in SENTENCING AND SOCIETY – INTERNATIONAL PERSPECTIVE* 219, 227/8 (ur. Tata, C. i Hutton, N., 2002).

vrlo iskrivljenu predodžbu o tipičnim kaznenim slučajevima (jer teška kaznena djela dobivaju središnje mjesto u izvještavanju medija).¹⁹³

U istraživanju ICVS koje je u RH provedeno 2001. godine¹⁹⁴ mjereno je subjektivan stav ispitanika prema kažnjavanju tako da im je ponuđeno pet tipova sankcija (doživotna, kazna zatvora, novčana kazna, uvjetna osuda ili alternativna sankcija), a oni su trebali izabrati onu koju su smatrali najviše odgovarajućom za provalnika povratnika, starog 21 godinu, koji je drugi put proglašen krivim za provalnu krađu, i to ovaj put za krađu televizora.

Graf 24.

Stavovi prema kažnjavanju

¹⁹³ Vidi u tom smislu KURY, H., i FERDINAND, T., *Public Opinion and Punitivity*, 22 INT'L J. L. & PSYCHIATRY 373 (1999); HOUGH, M., i ROBERTS, J.V., *Public Knowledge and Public Opinion of Sentencing*, in: SENTENCING AND SOCIETY – INTERNATIONAL PERSPECTIVE 157, 157-170 (eds. Tata C. i Hutton N., 2001).

¹⁹⁴ *Supra*, bilješka 2.

Graf 25.

Stavovi prema kažnjavanju - usporedba istraživanja ICVS iz 1997. i 2001.

Suprotno stereotipnoj predodžbi o punitivnoj javnosti koja traži duge kazne zatvora, većina ispitanika (55%) odabrala je alternativnu sankciju (rad za opće dobro na slobodi) kao najprimjereniju u navedenom slučaju. Podrška javnosti alternativnim sankcijama pala je u odnosu prema istraživanju provedenom 1997. godine, ali je još uvijek među najvišima u Europi. Godine 1996. veću podršku imala je samo u Francuskoj (68%), Švicarskoj (61%) i Austriji (60%). Strahovito visoka podrška alternativnoj sankciji 1997. godine bila je možda posljedica javne kampanje glede te sankcije koja se 1997. godine prvi put uvodila u Kazneni zakon.

Podrška za kaznu zatvora porasla je 7% od 1997. Ispitanike koji su odabrali kaznu zatvora kao najprimjereniju pitalo se koliko bi dugu kaznu odmjerili. Prosječna predložena kazna zatvora iznosila bi 40 mjeseci (tako je visoka jer se 4 ispitanika odlučilo za doživotnu kaznu zatvora). To je velik porast u odnosu prema 1997. godini kad je iznosila 11 mjeseci.

Da bismo mogli usporediti različite stavove prema kažnjavanju, označili smo one ispitanike koji bi odredili kaznu zatvora preko 6 mjeseci kao jako punitivne, one koji bi odredili kaznu zatvora do 6 mjeseci kao srednje punitivne, a one koji bi odabrali nezatvorsku sankciju kao malo punitivne.¹⁹⁵ Prema

¹⁹⁵ Tu sam podjelu preuzela od ANDRÉA KUHN, *Attitudes Towards Punishment, in UNDERSTANDING CRIME EXPERIENCE AND CRIME CONTROL* 271 (1993).

istraživanju ICVS iz 2001. godine 71.3% ispitanika osudilo bi provalnika na nezatvorsku kaznu (80.2% prema istraživanju iz 1997.), 5% na kaznu zatvora do 6 mjeseci (6.6% prema istraživanju iz 1997.), 14% na kaznu zatvora od 6 mjeseci ili više (7.4% prema istraživanju iz 1997.).¹⁹⁶

Usporedimo li stupanj punitivnosti javnosti izmjeren istraživanjem ICVS sa stvarnom sudskom kaznenom politikom – vidimo da su one prilično usuglašene. Od svih sankcija izrečenih 2000. godine 72.2% bile su nezatvorske sankcije (nijedna nije bila rad za opće dobro na slobodi), 19.1% bile su kazne zatvora (6.7% do 6 mjeseci i 12.4% od 6 mjeseci do 5 godina), 8.6% bile su druge mjere. No prosječne izrečene kazne zatvora za provalnu krađu bile su 10 mjeseci, dakle puno niže negoli srednja vrijednost kazni sugeriranih od ispitanika (40 mjeseci).

Što se promijenilo u hrvatskom društvu te uzrokovalo takav pomak u punitivnosti? Godine 1998. stupio je na snagu novi Kazneni zakon. Taj je zakon za provalnu krađu propisao kaznu zatvora u trajanju od 6 mjeseci do 5 godina (niže nego prethodni zakon koji je za to djelo predviđao kaznu zatvora od 1 do 10 godina). No novi zakon općenito je produžio trajanje kazne zatvora – uveo je dugotrajnu kaznu zatvora (prema starom zakonu maksimalna kazna bila je 20 godina i ona se izricala samo iznimno). Produženje zakonom propisanih kazni zatvora vjerojatno je utjecalo na odgovore u istraživanju iz 2001. godine: dok u istraživanju 1997. godine nitko nije izabrao kaznu dužu od 5 godina, 2001. godine 2.3% ispitanika odabralo je kaznu zatvora u trajanju dužem od 5 godina, a 6 se čak odlučilo za doživotnu kaznu zatvora. Promjena koja se desila u punitivnosti javnosti u Hrvatskoj slaže se s hipotezom da promjene u stavu javnosti češće slijede promjene u zakonodavstvu nego što ih predvode.¹⁹⁷ Nadalje, javnost podupire kaznu zatvora za provalnu krađu obično u onim društvima gdje je veći rizik od provalne krađe. Rizik od provalne krađe nije se značajnije promijenio od 1997. do 2000. godine, no percepcija potencijalnog rizika narasla je 23.7%.¹⁹⁸ Taj porast u percepciji rizika također je mogao utjecati na povećan odabir kazne zatvora u hipotetskom slučaju koji je postavljen ispitanicima. Osim toga u RH mediji posvećuju relativno veliku pažnju tim kaznenim djelima i stvaraju percepciju ugroženosti javnosti.

Istraživanje je pokazalo da bi se suci trebali agresivnije koristiti alternativnim sankcijama (rad za opće dobro na slobodi). Godine 2000. za provalnu krađu nije izrečena ni jedna zamjena kazne zatvora radom za opće dobro, a čak 55%

¹⁹⁶ Ostatak bi izrekao neke druge sankcije (3.8% prema istraživanju iz 2001. godine, a 1.8% prema istraživanju iz 1997.) ili je bio neodlučan (6.8% prema istraživanju iz 2001. godine, a 4% prema istraživanju iz 1997.).

¹⁹⁷ Vidi u tom smislu MICHAEL TONRY, *Why are U.S. Incarceration Rates So High?* 45 CRIME AND DELINQUENCY 419 (1999).

¹⁹⁸ To je također izmjereno istraživanjem ICVS. Podatke je izračunala autorica teksta i mogu se naći u izvještaju koji je podnjela UNICRI-u.

ispitanika odlučilo se za tu sankciju kao najprikladniju za 21-godišnjeg provalnika povratnika koji je ukrao televizor. Nadalje, ICVS je pokazao da su stavovi javnosti glede odgovarajuće kazne za provalnu krađu i kaznena politika otišli u suprotnom smjeru od 1997. godine. Dok je novi Kazneni zakon uveo znatno blažu kaznu za provalnu krađu, stav javnosti prema kaznenoj politici glede provalne krađe se zaoštrio. No još uvijek je srednja vrijednost trajanja zatvorske kazne koju su ispitanici u istraživanju ICVS predložili (40 mjeseci) u okvirima propisane kazne zatvora za to djelo (6 mjeseci do 5 godina).

4. ZAKLJUČAK

Vijeće Europe zalaže se za što veće preusmjerivanje (*diversion*) počinitelja lakših kaznenih djela i maloljetnih počinitelja iz kaznenopravnog sustava, za postupno ublaživanje kaznenih sankcija i za razvijanje znanstvene i racionalne politike kažnjavanja.¹⁹⁹ Preporuka R (92) 17 zalaže se za što ograničeniju primjenu kazni zatvora i što veću primjenu alternativnih sankcija.²⁰⁰

Naglasak na preusmjerivanju slučajeva iz pravosudnog sustava (*diversion*) u određenoj je mjeri posljedica borbe za ostvarivanje prava žrtava kroz postupak medijacije i restorativne pravde, u određenoj mjeri pak posljedica nastojanja da se počinitelja reoscijalizira odnosno da ga se što manje desocijalizira podvrgavanjem formalnom kaznenom postupku, a u određenoj mjeri pak odraz nastojanja uštede proračunskih sredstava kroz pokretanje što manjeg broja kaznenih postupaka.²⁰¹ S tim u vezi javlja se niz pitanja oko pravičnosti postupanja s različitim počiniteljima koji su počinili slično kazneno djelo.

Godine 1999. 2.5 do tri puta više prijavljenih slučajeva završavalo je konačnom presudom u RH negoli u ostalim promatranim pravnim sustavima (vidi graf 26). Velikim dijelom to je sigurno posljedica nepostojanja dovoljne mogućnosti za preusmjerivanje postupaka (tzv. *diversion*) u našem kaznenopravnom sustavu.²⁰² Izmjenama ZKP-a 2002. godine unijete su određene

¹⁹⁹ *Council of Europe - Sentencing*, Strasbourg, Council of Europe (1974).

²⁰⁰ Države Europe ubrzano prolaze velike društvene promjene – sve manja je etnička homogenost i društvena integriranost stanovništva. Počinitelji su sve češće marginalizirani članovi društva. Postavlja se pitanje mogu li u takvoj društvenoj strukturi alternativne sankcije i uvjetne osude biti prevladavajuće sredstvo obrane od kriminala. Slično RICHARD S. FRASE, *SENTENCING IN GERMANY AND THE UNITED STATES, COMPARING ÄPFEL AND APPELS* 43 (2002).

²⁰¹ Vidi u tom smislu ASHWORTH, *supra*, bilješka 192, str. 223/4.

²⁰² Broj slučajeva koji dolaze pred sud ne ovisi samo o broju prijavljenih i otkrivenih kaznenih djela te o postojanju sustava preusmjerivanja, već i o kapacitetu državnog odvjetništva i sudova da se nose s određenim brojem slučajeva. Ako državno odvjetništvo ima dovoljan broj ljudi može se bolje posvetiti svakom slučaju i bolje ga pripremiti za sudski postupak. Ako pak sudovi nemaju dovoljan broj ljudi da obrade sve te slučajeve, desit će se povratni efekt koji će dovesti

promjene.²⁰³ Valjalo bi vidjeti jesu li i u kojoj su mjeri te zakonodavne promjene zaživjele u našoj sudskoj praksi. U svakom slučaju, iz usporednih statističkih podataka vidimo trend k pojednostavljenju kaznenopravnih sustava i izbjegavanju formalnih kaznenih postupaka kod lakših kaznenih djela i maloljetnih počinitelja u što većoj mogućoj mjeri. Te postupovne promjene utječu na kretanje broja osoba koje izdržavaju kaznu zatvora. Naime u sustavima u kojima državni odvjetnici imaju široke ovlasti preusmjeriti slučajeve iz kaznenopravnog sustava (npr. slučaj Njemačke), slučajeve koji dođu na sud vjerojatno su teži negoli u sustavima u kojima se ne primjenjuje u tolikoj mjeri postupak preusmjerivanja. Stoga se može dobiti dojam o većoj punitivnosti sustava koji primjenjuju preusmjerivanje ako se samo preusmjerivanje ne uzme u obzir pri razmatranju težine sankcija.

Graf 26.

Postotak ukupno konačno izrečenih presuda
prema ukupnom broju prijave²⁰⁴

Na potrebu izobražavanja državnih odvjetnika i cjelokupnog kaznenog pravnog sustava glede preusmjerivanja upućuju i podaci o stopi ulazaka zatvo-

do pokretanja postupka u manjem broju slučajeva. Tako pravosudni sustav zapravo ostvaruje određenu ravnotežu. Vidi JÖRG-MARTIN JEHLÉ, *Prosecution in Europe: Varying Structures, Convergent Trends*, 8 EUROPEAN JOURNAL ON CRIMINAL POLICY AND RESEARCH 27, 36 (2000).

²⁰³ Vidi izmjene čl. 175. ZKP, NN 58/02, 29/03.

²⁰⁴ Postoci su izračunati prema podacima sadržanim u EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 3.2.1.1. (str. 125) i tabela 1.2.1.1. (str. 33).

renika na 100 000 stanovnika u penalne institucije u RH. Ta je stopa više od 2 puta veća negoli u drugim promatranim pravnim sustavima, što pokazuje da najveći broj osoba provodi relativno kratko vrijeme u penalnim institucijama, a upravo se to nastoji u suvremenoj kaznenoj politici izbjeći. Vidi tablicu 8.

Tablica 8.

Ulazak u penalne institucije 2002.²⁰⁵

	Broj ulazaka u penalne institucije	Stopa ulazaka u penalne institucije na 100 000 stanovnika	Indikator prosječnog trajanja kazne zatvora u mjesecima
Austrija	13 928	172.6	6.5
Italija	82 661	146.8	8.2
Njemačka	136 383	165.2	6.9
Slovenija	4 135	207.3	3.3
Hrvatska	17 650	397.3	1.8

Nadalje, Vijeće Europe inzistira na što ograničenijoj primjeni kazni zatvora i što većoj primjeni alternativnih sankcija. Italija, kao što se vidi iz grafa 22, vrlo često izriče kazne zatvora, pogotovo ako uzmemo u obzir samo kaznena djela koja su se razmatrala u ovom istraživanju. U tom smislu kaznena politika Italije uvelike odstupa od kaznene politike preostalih četiriju promatranih zemalja i teško nam kao takva može poslužiti kao uzor.

²⁰⁵ Izvor: *Council of Europe, Space I, 2003*, tablice 12 i 13, Strasbourg, 17 May 2004 pc-cp\space\documents\pc-cp (2004) 6 – e, dostupna na <http://www.coe.int/t/e/legal%5Faffairs/legal%5Fco%2Doperation/Prisons%5Fand%5Falternatives/Statistics%5FSPACE%5FI/>.

Graf 27.

Vrste izrečenih sankcija 1999.²⁰⁶

Njemačka od svih promatranih zemalja izriče najmanji postotak kazni zatvora. Odmah iza nje dolazi Hrvatska. Stoga bismo mogli reći da Hrvatska slijedi trend Vijeća Europe za što manjom primjenom kazne zatvora, s tim da još uvijek postoji prostor za daljnje smanjivanje primjene kazne zatvora, što se vidi na primjeru Njemačke. No Hrvatska daleko premalo primjenjuje alternativne sankcije. Upitno je također je li opravdano izricanje uvjetnih osuda u tako velikom postotku u RH u odnosu prema novčanoj kazni. To naročito dolazi do izražaja kod kaznenog djela tjelesne ozljede (vidi graf 6 i popratni tekst) te kaznenog djela krađe (vidi graf 18 i popratni tekst) i zloupotrebe droge (vidi graf 22 i popratni tekst).

Nezatvorske sankcije, gledano na dulji period, puno su jeftinije od kazni zatvora, no uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom i rad za opće dobro zahtijevaju početno veće ulaganje. Možda bi bilo dobro izraditi ekonomsku analizu koja bi pokazala koliko su novčana kazna i alternativne sankcije jeftinije društvu od kazne zatvora kako bi se započelo s njihovom širom primjenom i u kojoj mjeri donose više koristi društvu od uvjetne osude kako bi se smanjio velik broj izricanja uvjetnih osuda u korist novčane kazne i alternativne sankcije rada za opće dobro.

²⁰⁶ Podaci su navedeni prema EUROPEAN SOURCEBOOK, *supra*, bilješka 14, tabela 3.2.3.1., str. 145.

Vijeće Europe zalaže se i za ublaživanje kazni zatvora. Hrvatska, Njemačka i Austrija izriču daleko manje kazni zatvora u trajanju do jedne godine negoli Italija i Slovenija. Italija i Austrija izriču pak puno manje sankcija u trajanju od 2 godine pa naviše negoli Njemačka, Slovenija i Hrvatska. Hrvatska izriče u najvećem postotku od promatranih zemalja kaznu zatvora iznad 5 godina. To je vjerojatno posljedica velikog udjela kaznenih djela ubojstva u fenomenologiji kaznenih djela u RH. Ako promotrimo zatvorsku populaciju u RH na dan 1. 9. 2003., vidimo da čak 33.7% zatvorenika izdržava kaznu zatvora za kazneno djelo ubojstva.²⁰⁷ Stoga je teško govoriti o strogosti kaznenopravnog sustava promatrajući ukupno presuđena kaznena djela. Promotrimo li strogoću naše sudske politike kažnjavanja po promatranim djelima, vidimo da Hrvatski sudovi izriču najblaže kazne za kazneno djelo ubojstva i razbojništva u usporedbi s promatranim pravnim sustavima, dok se za kazneno djelo tjelesne povrede, silovanje i trgovinu drogom izriču relativno stroge kazne u usporedbi s promatranim pravnim sustavima. Glede izricanja kazni zatvora za kazneno djelo krađe promatrani su pravni sustavi prilično ujednačeni.

Graf 28.

Raspon ukupnih kazni zatvora izrečenih 1999.²⁰⁸

²⁰⁷ Podatak uzet prema *Space I 2003*, *supra*, bilješka 205, tablica 7. Vidi dodatak s tablicama.

²⁰⁸ Podaci su navedeni prema *EUROPEAN SOURCEBOOK*, *supra*, bilješka 14, tabela 3.2.4.1., str. 158/9.

S obzirom na to da Hrvatska ima vrlo visoku stopu ubojstava na 100 000 stanovnika, blaža sudska politika kažnjavanja čini se neopravdanom. Isto tako čini se potrebnim pooštriti kazneni okvir za teško ubojstvo koji je sada propisan se od 8 do 15 godina zatvora alternativno uz tešku kaznu zatvora (20 do 40 godina). Vidi 2.1.3.

S obzirom na to da su kaznena djela razbojništva u neprekidnom porastu, a mi imamo najblažu i sudsku i zakonsku kaznenu politiku glede tih kaznenih djela, čini se potrebnim ovdje uvesti određene promjene. Bilo bi dobro uvesti gradaciju između lakših i težih slučajeva te pooštriti zakonske kazne za razbojništvo počinjeno uz upotrebu oružja ili opasnog oruđa te u sastavu grupe. Vidi 2.4.3.

Relativno stroga sudska kaznena politika glede kaznenih djela tjelesne povrede i silovanja vjerojatno je društveno uvjetovana. Također može biti i posljedica toga da se obično prijavljuju samo teži slučajevi (što je također društveno uvjetovano). Kod tih djela nema potrebe za mijenjanjem zakonskih okvira kazne.

Strogost kažnjavanja trgovine drogom vjerojatno je vezana uz vrlo visoke propisane kazne (Hrvatska ima najstrože propisane kazne od promatranih sustava) i dakako društveno uvjerenje o opasnosti takvih ponašanja. Kod zlo-upotrebe droga posebno se javlja pitanje dekriminalizacije posjedovanja droge za osobne potrebe.

Ako promatramo broj zatvorenika u penalnim institucijama na određen dan (*stock*), vidjet ćemo da je Hrvatska, primjerice, na dan 1. 9. 2003. imala puno više zatvorenika koji izdržavaju kaznu zatvora u trajanju dužem od tri godine (čak 58.9%) negoli Slovenija (48.1%), Njemačka (37.9%) i Austrija (36.7%).²⁰⁹ Djelomično to je sigurno rezultat toga što se u RH u prosjeku izriče više sankcija u trajanju preko pet godina negoli u drugim pravnim sustavima, no djelomično to može biti i rezultat manje primjene uvjetnog otpusta i pomilovanja. To bi valjalo dalje istraživati kako bi se dobila prava slika punitivnosti razmatranih sustava.²¹⁰ Naime iz perspektive ljudskih prava ono što je važno jest konačno izdržana sankcija, pa je stoga nužno, da bi se usporedila punitivnost pravnih sustava, uzeti u obzir i kasnije modifikacije sankcije koje često dovode do toga da je izrečena sankcija vrlo različita od stvarno izdržane.

Radi mijenjanja sudske prakse odmjerivanja sankcija bilo bi vrlo dragocjeno napraviti detaljno istraživanje motivacije i prakse sudaca u donošenju odluke o kazni, no vrlo je malo istraživanja koja uključuju direktne intervjue sa sucima i pobliže razmatraju postupak njihova odlučivanja.²¹¹

²⁰⁹ Podaci su izračunati prema *Space I 2003*, *supra*, bilješka 205, tablica 9.

²¹⁰ Nažalost ni *European Sourcebook* ni *Space I* ne sadržavaju te podatke.

²¹¹ Vidi ASHWORTH, *supra*, bilješka 192, str. 232. Primjerice u Njemačkoj je Albrecht proveo istraživanje donošenja sudskih odluka na hipotetičkim slučajevima. Vidi, ALBRECHT, H.J., *Fines in the Criminal Justice System*, in: DEVELOPMENTS IN CRIME AND CRIME CONTROL RESEARCH: GERMAN STUDIES ON VICTIMS, OFFENDERS AND THE PUBLIC (eds. Sessar, K. i Kerner, H.J., 1991).

Vijeće Europe neprekidno se izjašnjava u korist smanjivanja punitivnosti kažnjavanja, smanjenja korištenja kazne zatvora, radi na promociji alternativnih sankcija te preusmjerivanju maloljetnih počinitelja i počinitelja lakših kaznenih djela izvan kaznenog sustava. Istodobno sve se veća pažnja posvećuje organiziranom međunarodnom progonu i pooštavanju kažnjavanja pojedinih kaznenih djela koja su bila zanemarena u prošlosti kao što su silovanje, seksualno uznemiravanje, zloporaba djece, trgovina drogom, privredni kriminal itd.

Europska unija ove je godine u travnju donijela Zeleni papir o aproksimaciji sankcija i međusobnom priznanju i izvršenju kaznenih sankcija u EU²¹² s ciljem uklanjanja zapreka izgradnje prostora slobode, sigurnosti i pravednosti, a ponajprije radi osiguranja slobode kretanja. Uočeno je da postoje velike razlike među zemljama članicama EU u propisanim, izrečenim te izdržanim sankcijama te da bi sankcije bilo dobro ujednačiti kako bi se poslala jedinstvena poruka o tome što je prihvatljivo ponašanje, a što nije, kako bi se onemogućilo počinitelje da se koriste razlikama u sankcijama u svoju korist (tzv. *forum shopping*) te kako bi se olakšalo međusobno priznavanje i izvršavanje presuda. Ujednačivanje sankcija pridonijelo bi kompatibilnosti kaznenih normi te bi poboljšalo suradnju među različitim pravnim sustavima. Zeleni papir predlaže minimalnu aproksimaciju kroz određivanje minimalne granice za maksimalnu kaznu zatvora. No kako bi se postigao zadovoljavajući stupanj ujednačenosti sankcija, neće biti dovoljno ujednačiti samo sankcije, već će se u budućnosti morati uskladiti pravila glede vrste sankcija koje se mogu izreći, pravila kaznenog postupka, opće odredbe kaznenog prava (sudjelovanje, pokušaj, olakotne i otegotne okolnosti itd.) te odredbe o izvršenju sankcija (uvjetni otpust, ublaživanje kazne, amnestija, pomilovanje, rehabilitacija i sl.).

Hrvatska će se kao zemlja kandidat za EU morati aktivno uključiti u taj postupak. Čini mi se da bi u svjetlu toga bilo preishitreno u ovom trenutku poduzimati radikalnije zahvate u naš sustav sankcija glede propisivanja visine zatvorskih kazni. Ipak, ova je komparativna analiza pokazala da već i sada postoji određen prostor za povišenje (teško ubojstvo, kvalificirano razbojništvo) odnosno smanjenje (rodoskrnuće, dekriminalizacija posjedovanja droge) određenih zakonom propisanih kazni zatvora. Nadalje, čini mi se neopravdanim u trenutku kad se EU sprema pokrenuti raspravu o opravdanosti doživotne kazne zatvora i mogućnosti njezina ukidanja uvoditi tu kaznu u naš pravni sustav.

Učinjena komparativna analiza pokazala je nadalje da je potrebno utjecati na postupno mijenjanje sudske kaznene politike naročito glede povećanja primjene alternativnih i novčanih kazni, a smanjenja primjene uvjetne osude. Treba dalje raditi i na smanjivanju izricanja kazni zatvora, naročito onih kraćeg trajanja.

²¹² *Supra*, bilješka 53.

Napokon, analiza javnog mnijenja glede strogosti kažnjavanja pokazala je da je potrebno educirati javnost da povećanje sigurnosti i smanjenje kriminala nije direktno povezano s represivnošću kaznenog sustava. Neki izlaz vide u širenju restorativne pravde,²¹³ dok drugi smatraju da trebamo priznati ograničene efekte koje kažnjavanje proizvodi i usmjeriti se na širu društvenu akciju u okviru kriminalne politike radi smanjivanja kriminala u društvu.²¹⁴

Summary

COMPARATIVE ANALYSES OF SENTENCING POLICY IN AUSTRIA, GERMANY, ITALIA, SLOVENIA AND CROATIA

This paper analyzes sentencing policy in Austria, Germany, Italia, Slovenia and Croatia for the following crimes: homicide, assault, rape, robbery, theft and drug offences. The author analyzed sanctions proscribed by law in each of these legal systems as well as statistical data on offences, offenders and sentences (unsuspended custodial sanctions, fines, suspended custodial sanctions, alternative sanctions and other measures) recorded by the police, prosecutions, convictions and corrections in these states. The analyses is based on the statistical data from the European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics published by the Council of Europe in 1999 and 2003 which covered all five countries and was reliant upon national correspondents' reports in each country (the author was the correspondent for Croatia in both editions) and Council of Europe Annual Penal Statistics Space I: 2003 survey on prison population. The paper also presents and analyzes data on public punitiveness in Croatia from the International Crime Victimization Survey (ICVS) conducted in 1997 and 2001 under the guidance of the author.

On the bases of these comparative analyses the author suggests certain amendments to the Croatian Criminal Code and certain changes in overall sentencing policy and practice in Croatia. For example, she suggests increasing the gravity of punishment for aggravated murder and aggravated robbery and reducing the gravity of punishment for incest. She also proposes to decriminalize possession of small quantities of drugs. She argues against introducing life sentence. Furthermore, she makes a case for judges to enhance the use of community sanctions and fines instead of suspended custodial sanctions, as well as to pursue the principle of restraint in the use of custody, especially short term. She suggests that public opinion, when framed by realistic depictions of typical cases and informed by knowledge of actual sentencing practice may be supportive of less punitive practice.

²¹³ BRAITHWAITE, J., CRIME, SHAME AND REINTEGRATION (1989).

²¹⁴ VON HIRSCH, A. I ASHWORTH, A., PRINCIPLED SENTENCING: READINGS IN THEORY AND POLICY (1999).

